

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Valtioneuvoston kokonaisarvio COVID-19-toimien vaikutuksista

Koonti ministeriöiden 25.9.2020
toimittamista vaikutusarvioinneista

Valtioneuvoston kanslia, strategiaosasto 2020

Valtioneuvoston kokonaisarvio COVID-19-toimien vaikutuksista

Koonti ministeriöiden 25.9.2020 toimittamista vaikutusarvioinneista

Lokakuu 2020

Sisältö

1	Johdanto	7
2	Epidemiologinen, taloudellinen ja sosiaalinen tilannekuva.....	8
2.1	Epidemiologinen tilannekuva.....	8
2.2	Taloudellinen ja sosiaalinen tilannekuva	11
3	Koonti ministeriöiden toimittamista vaikutusarvioinneista	13
3.1	Testaa, jäljitä, eristä, hoida.....	13
3.2	Fyysisen etäisyyden ylläpito ja yskimishygienia.....	14
3.3	Etätöön suosittaminen.....	17
3.4	Kasvomaskisuositus.....	21
3.5	Ikääntyneiden ja riskiryhmien suojaamisen tehostussuositus vierailujen rajoittamisesta	23
3.6	Poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin siirtyminen perusopetuksessa	24
3.7	Ravitsemisliikkeiden aukiolon, anniskeluajan ja asiakaspaikkamäärän rajoittaminen.....	26
3.8	Julkisten tilojen sulkeminen.....	29
3.9	Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden, oppilaitosten, päiväkotien, asuntojen ja vastaavien tilojen sulkeminen	31
3.10	Rajat ylittävän matkustuksen rajoittaminen	34
3.11	Yleisötilaisuuksien rajoittaminen	41
3.12	Julkisten kokoontumisten rajoittaminen.....	45
4	Toimien vaikutusarviointi eri maissa	46
5	Lopuksi	49
	Lähteet.....	50
	Liitteet.....	57

TIIVISTELMÄ

Hallituksen hybridistrategian tavoitteet ovat 1) estää viruksen leviämistä yhteiskunnassa, 2) turvata terveydenhuollon kantokyky, 3) suojella erityisesti riskiryhmiin kuuluvia ihmisiä sekä se, että 4) epidemiaa onnistutaan tehokkaasti hillitsemään mahdollisimman vähän ihmisiä, yrityksiä, yhteiskuntaa ja perusoikeuksien toteutumista haittaavasti.

Toteutetun arvioinnin perusteella rajoitustoimet ovat olleet terveydellisestä näkökulmasta onnistuneita ja vaikutukset ovat kolmen ensimmäisen tavoitteen kannalta positiivisia. Myös kansainvälisesti vertaillen Suomi on onnistunut koronaepidemian hallinnassa ja väestön terveyden suojelussa. Rajoitustoimilla on kuitenkin myös muita vaikutuksia, joita on arvioitu taloudellisesta, sosiaalisesta ja perusoikeudellisesta näkökulmasta

Rajoitustoimien haitalliset vaikutukset kohdistuvat ja kertautuvat jo entuudestaan heikommassa asemassa oleviin. Myös kansainvälisissä tutkimuksissa eriarvoisuus korostuu poikkileikkaavana teemana ([COVID-19-tutkimuskatsaus](#)).

Rajoitustoimien **taloudelliset vaikutukset**, kuten työllisyys- ja tulonmenetysvaikutukset vaihtelevat yrityksittäin ja alueittain. Myynti esimerkiksi ravintola-alalla laski radikaalisti keväällä, ja alkaneet työttömyys- ja lomautusjaksot majoitus- ja ravintola-alalla ovat olleet tänä vuonna moninkertaisia verrattuna viime vuoteen. Samoin kulttuurin ja taiteen sekä liikunnan aloilla negatiiviset taloudelliset vaikutukset ovat olleet merkittäviä. Pääosin vaikutukset ovat muillakin aloilla haitallisia, niin myös vientiteollisuudessa. Useat liikennemuodot autoalasta meriliikenteeseen ja lentoliikenteeseen ovat kärsineet suuria taloudellisia tappioita ja vaikeuksien odotetaan jatkuvan.

On kuitenkin huomioitava, että yleisesti monet talousvaikutukset aiheutuvat viruksen läsnäolosta, ihmisten ja yritysten varuillaan olemisesta ja sosiaalisen etäisyyden ottamisesta, eivät rajoitustoimista. On vaikea erottaa sitä, mikä on rajoitustoimien rooli taloudellisen toimeliaisuuden supistumisessa suhteessa muihin tekijöihin. Epidemia ja siitä seuraava epävarmuus aiheuttaa niin maailmantalouden kuin kulutuskysynnän muutoksia ilman rajoitustoimiakin. On vaikea arvioida, kuinka suuria taloudelliset tai sosiaaliset muutokset olisivat olleet ilman rajoitustoimia.

Rajoitustoimet ovat lisänneet kuntien kustannuksia, kustannuksia on tullut myös erityisistä tilajärjestelyistä. Samalla eri organisaatiot ovat säästäneet tilakustannuksissa ja henkilöstön digivalmiudet ovat parantuneet, vaikkakin ICT-menoissa on myös kasvua. Etätyön vaikutukset joukkoliikenteeseen ovat olleet merkittäviä. Työmatkustamisen vähentyminen ja siirtyminen etäyhteyksiin on tuonut säästöjä.

Rajoitusten **sosiaaliset haittavaikutukset** kohdistuvat erityisesti jo entuudestaan heikommassa asemassa oleville. Alueellisesti merkittäviä sosiaalisia vaikutuksia on ollut Suomen ja Ruotsin rajaseudulla.

Rajoitukset ovat mm. vaikeuttaneet viranomaisasiointia ja vähentäneet kasvokkain tapahtuvaa asiointia yhteiskunnan palveluissa ja heikentäneet sitä tarvitsevien asemaa. Mahdollisuudet etätyöhön ovat jakaantuneet epätasaisesti, eivätkä kansalaiset ole tältä osin yhdenvertaisessa asemassa. Maahanmuuttajien kotoutuminen on hankaloitunut, kiintiöpakolaisten maahantulo on vaikeutunut, samoin opiskelija- ja henkilöstöliikkuvuus on vähentynyt. Etäopetukseen siirtyminen on syventänyt hyvinvointieroja oppilaiden välillä ja kuormittanut perheiden jaksamista. Etäopetuksesta ovat kärsineet eniten heikommassa asemassa olevat väestöryhmät.

Rajoitustoimien ja suositusten **perusoikeudelliset vaikutukset** ovat merkinneet useiden perustuslaissa (731/1999) turvattujen perusoikeuksien rajoittamista, mutta vastaavasti rajoitustoimilla on myös keskeisesti turvattu useiden erityisen painavien perusoikeuksien toteutumista. Rajoitustoimilla on ollut vaikutuksia muun muassa suhteessa perustuslaissa turvattuun yhdenvertaisuuteen (6 §), oikeuteen elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (7 §), liikkumisvapauteen (9 §), kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen (13 §), sivistyksellisiin oikeuksiin (16 §) ja elinkeinovapauteen (18 §). Tässä yhteenvedossa on käsitelty ainoastaan vuoden 2020 syyskuun lopussa voimassa olevia rajoitustoimenpiteitä. Huomionarvoista on kuitenkin mainita lyhyesti keväällä 2020 voimassa ollut Uudenmaan aluetta koskeva liikkumisrajoitus, joka mm. perustuslakivaliokunnan (PeVM 8/2020 vp) käsityksen mukaan oli erittäin olennaista puuttumista perusoikeuksiin. Aineistossa on tuotu esiin yksittäisiä perusoikeudellisia vaikutuksia, jotka ovat koskeneet esimerkiksi tuomioistuinten käsittelyaikojen pitenemistä sekä muita tuomioistuinmenettelyjä asianosaisten ja todistajien osalta, turvapaikanhakijana olevien eroperheiden lasten tapaamisoikeuksia vastaanottokeskuksissa sekä ulkomailla oleskelevien asianosaisten osallistumista oikeudenkäynteihin ja todistajien kuulemisiin liittyviä perusoikeuksien toteutumisen vaarantamista.

Hallinnon toimia arvioidessa on huomioitava, että rajoitusten ohella ihmisten omat valinnat vaikuttavat. Taloudellisen toimeliaisuuden vähentymiselle yksilöiden omat valinnat ovat olleet hyvin merkityksellisiä. Kuluttajakäyttäytymisen muutokset esimerkiksi ravintola-alalla alkoivat jo ennen hallituksen kehotusta välttää ravintoloissa asioimista. Lisäksi eri toimien vai-

kutuksia on vaikea erottaa toisistaan ja usein niiden yhteisvaikutus voi olla merkittävä. Käyttämistieteelliset havainnot korostavat ihmisten mahdollisuutta toimia itse aktiivisesti oman tilanteensa hyväksi.

Arvioon sisällytettiin myös ulkoministeriön syyskuussa 2020 laatiman vertailuraportin havaintoja koronatoimien yhteiskunnallisista vaikutuksista eri maissa. Laaja-alaisia vaikuttavuusarvioiteja ei aineiston perusteella ole muissa maissa vielä valmistunut, mutta tiettyihin aihepiireihin kohdentuvia tutkimuksia ja erilaisia kartoituksia on useita. Suomen keskeisissä viiteryhmämaissa on parhaillaan käynnissä vaikuttavuustutkimuksia, joiden tuloksia on odotettavissa ensi vuonna.

Arvioinnissa oli mukana myös 6 kk:n **ennakointinäkökulma**, mutta se ei irrottaudu suuresti tämän hetkisestä tilanteesta. Koska lähikuukausina epidemian arvioidaan kiihtyvän sekä globaalisti että Suomessa, yleiset ennakointinäköymät näyttävät kohtuullisen negatiivisina ja epävarmoina. Ennakointinäköymissä nousee esiin vahva huoli mahdollisten uusien tiukempien rajoitustoimien vaikutuksista muun muassa taloudelliseen toimeliaisuuteen, oppimiseen ja tasa-arvoon sekä eriarvoisuuden lisääntymiseen. Tietoa jatkotoimenpiteiden puntarointiin on kuitenkin hyvin ja sitä käytetään. Epidemian pitkän aikavälin vaikutukset saattavat tutkimusten mukaan liittyä ihmisten odotusten ja uskomusten muutoksiin, joten käyttämistieteellinen näkökulma on tärkeä huomioida.

1 Johdanto

Valtioneuvoston COVID-19-toimien vaikutusten kokonaisarviointi toteutettiin syyskuussa 2020 ensimmäistä kertaa. Vaikutukset on arvioitu terveydellisistä (väestöterveys), sosiaalisista, taloudellisista ja perusoikeudellisista näkökulmista. Säännöllisesti tuotettavien vaikutusten kokonaisarvioiden käyttötarkoitus on auttaa hallitusta epidemian hallinnan mahdollisesti vaatimien jatkotoimien suuntaamisessa.

Ensimmäinen vaikutusten arviointi toteutettiin kaikkien ministeriöiden yhteistyönä valtioneuvoston kanslian strategiaosaston koordinoimana. Toimeksianto-aika oli lyhyt, mikä näkyy osin raportin aineistossa. Vaikutusten arvioinnissa käytetyt lähteet löytyvät raportin lopusta.

Tarkastelussa ovat hallituksen syyskuussa 2020 julkaiseman hybridistrategian toimintasuunnitelmaan sisällytetyt suositukset ja rajoitustoimet. Lisäksi arvioinnissa kysyttiin lyhyesti kuuden kuukauden ennakkointinäkymiä eri hallinnonaloilta. Arviointi ei ole sisältänyt tukitoimia. Kukin ministeriö on arvioinut hallinnonalansa näkökulmasta relevantiksi katsomansa toimet.

Yksittäisten suositusten ja rajoitusten vaikutuksia on vaikea erottaa toisistaan, muusta ympäristöstä ja ihmisten käyttäytymisestä. Kaikista tarkastelluista suosituksista ja rajoituksista ei ole vielä saatavissa vaikutusarvioiteja Suomeen (esimerkiksi kasvomaskisuositukset).

Koronavirustilanne kehittyy ja muuttuu syyskuussa 2020 voimakkaasti ja epidemian ennakoitaan kiihtyvän lähitulevaisuudessa. Tilanteen nopea kehitys vaikeuttaa arvioinnin laatimista.

Arvioinnin tueksi tarkasteluun lisättiin katsaus muiden maiden vastaaviin arviointeihin sekä tiiviit epidemiologiset, taloudelliset ja sosiaaliset tilannekuvat.

2 Epidemiologinen, taloudellinen ja sosiaalinen tilannekuva

2.1 Epidemiologinen tilannekuva

Suomi kohtasi vuoden 2020 tammikuun lopussa muiden maiden mukana tilanteen, jossa Kiinassa alun perin ilmennyt ja tarttuvan hengitystieinfektion (COVID-19) aiheuttava SARS-COV-2-koronavirus oli alkanut levitä epideemisesti. WHO totesi 11.3.2020 COVID-19-epidemian pandemiaksi kun kävi ilmi, että virus oli levinnyt moneen maahan, ml. Italiaan matkustuksen kautta. Myös Suomessa epidemian ensimmäisen aallon voidaan katsoa alkaneen maaliskuun alkupuolella.

SARS-COV-2-koronavirus on todennäköisimmin zoonoottista alkuperää, toisin sanoen se on alkujaan tarttunut eläimestä ihmiseen ja sen jälkeen muuntunut herkästi ihmisestä toiseen tarttuvaksi. Koska virus on ihmiselle uusi, maailman väestössä ei ole sille aiemmin hankittua suojaa. Siksi suuri osa väestöstä voi saada tartunnan. Tammi-helmikuun aikana pääosin Kiinasta mutta myöhemmin myös Italiasta saadut tiedot viittasivat siihen, että osa tartunnan saaneista voi sairastua vakavasti tehohoitoa vaativaan keuhkokuumeeseen. Eri-tyisesti iäkkäillä henkilöillä merkittävä osa todetuista tapauksista johti myös kuolemaan.

Aikaisemmista pandemioista on opittu, että epidemian alussa taudin kirjoa väestössä on vaikeaa ellei mahdotonta arvioida. Vakavien tapausten osuus tartunnan saaneista voi ylikorostua ja pitkäaikaisvaikutusten arviointia ei voi tehdä. Uuden infektion taudinkuvaa ja väestötason vaikutuksia on siksi jatkuvasti arvioitava uudelleen kertyvän ja täsmentyvän tiedon valossa.

Perustuen sen hetkiseen arvioon COVID-19-taudin vakavuudesta ja vaikutuksesta väestön terveyteen nopeasti etenevässä epidemiassa, hallitus yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa totesi maaliskuun puolivälissä Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Hallitus antoi valmiuslain käyttöönottoasetukset sekä ensimmäiset soveltamisasetukset eduskunnalle 17.3.2020.

Suomi otti maaliskuussa nopeasti ja suhteellisen varhaisessa epidemian vaiheessa käyttöön suosituksiin, normaaliolojen lainsäädäntöön ja valmiuslainsäädäntöön perustuvan toimenpiteiden kokonaisuuden. Rajoituksia asetettaessa punnittiin eri perusoikeuksia suhteessa toisiinsa ja painotettiin perusoikeutta terveyteen ja elämään sekä perusoikeutta sosiaali- ja terveystalouteen. Pääasiassa hyvin yleisillä ja laajamittaisilla fyysisten kontaktien

vähentämiseen tähtäävillä suosituksilla ja rajoituksilla onnistuttiin estämään viruksen leviämistä väestössä, turvaamaan terveydenhuollon kantokyky ja suojelemaan erityisesti riskiryhmiin kuuluvia ihmisiä. Kun epidemian kasvu pysähtyi, Suomessa oli mahdollista siirtyä toteuttamaan valtioneuvoston 6.5.2020 hyväksymää hybridistrategiaa, jolloin laajamittaisista rajoitustoimista siirryttiin hallitusti aiempaa kohdennetumpiin toimenpiteisiin. Tilannekuvan perusteella valtioneuvosto totesi 15.6.2020, että epidemia on hallittavissa viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin.

Epidemian ensimmäisen aallon voidaan katsoa Suomessa päättyneen kesä-heinäkuun vaihteessa. Keski-kesän aikana tartuntojen viikoittainen ilmaantuvuus oli vain muutamia kymmeniä tapauksia, ja niistäkin osa oli saatu ulkomailta. Sairaalahoidon tarve loppui käytännössä kokonaan. Maailmanlaajuinen COVID-19-pandemia on kuitenkin jatkunut vaikeana, ja tartuntojen määrä kääntyi elokuussa uudelleen nousuun myös Suomessa. Valtioneuvoston periaatepäätöksen 3.9.2020 valtuuttamana sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö antoi 7.9.2020 toimintasuunnitelman hybridistrategian mukaisten suositusten ja rajoitusten toteuttamiseen epidemian ensimmäisen vaiheen jälkeen. Toimintasuunnitelma ohjaa toimenpiteiden epidemiologisesti tarkoituksenmukaista käyttöä erityisesti silloin, jos havaitaan merkkejä epidemian siirtymisestä kohti toimintasuunnitelmassa määriteltyä kiihtymis- tai leviämisvaihetta.

Syyskuun 2020 lopussa uusien tartuntojen viikoittainen määrä on kasvanut lähes kymmenkertaiseksi verrattuna keskikesän suvantovaiheeseen. Ilmaantuvuuden nousu, positiivisten näytteiden kasvava osuus otetuista näytteistä, tartuntojen kotoperäisyys ja vaikeutuva jäljitys, joukkoaltistukset ja jatkotartuntojen yleistymisen ennakoivat siirtymistä epidemian kiihtymisvaiheeseen usean sairaanhoitopiirin alueella. Toisin kuin keväällä, yli puolet tapauksista on todettu alle 30-vuotiailla. Tämä on todennäköisesti tärkein syy siihen, ettei koronainfektiioon liittyvä kuolleisuus ole toistaiseksi alkanut uudestaan kasvaa.

Verrattaessa syksyn 2020 epidemiologista tilannetta edeltävään kevääseen on huomattava, että testauskapasiteetin rajallisuuden takia kevään ilmoitetut tartuntaluvut ovat todennäköisesti selvästi todellista pienempiä. Vastaavasti vakavien tapauksien osuus kaikista tartunnan saaneista on todennäköisesti yliarvio. Näin ollen ilmaantuvuuslukujen vertailu kevään ja syksyn välillä on vaikeaa. Tästä huolimatta voidaan katsoa epidemian toisen vaiheen alkaneen myös Suomessa syyskuun 2020 aikana. Syyskuun lopussa Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin ja erityisesti pääkaupunkiseudun voidaan perustellusti arvioida siirtyneen epidemian kiihtymisvaiheeseen, sillä lisääntyneiden tapausmäärien lisäksi suuressa osassa tapauksia ei enää voida tunnistaa tartunnan lähdeksi.

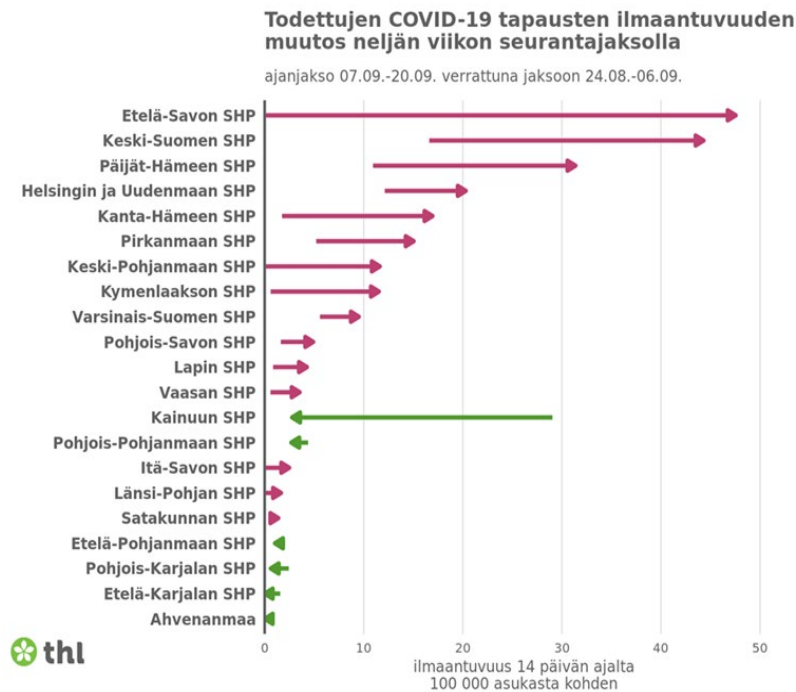
Kuvassa 1 esitetään uusien tartuntojen valtakunnallinen kehitys epidemian alkuvaiheista lähtien. Kuvassa 2 esitetään sairaanhoitopiiri-kohtainen tartuntatilanteen muutos elo-syyskuussa (tartuntoja/14 vrk/100 000 asukasta). Väestöltään pienehköjen sairaanhoitopiirien kohdalla on huomattava, että ilmaantuvuuden nopeat muutokset molempiin suuntiin ovat

mahdollisia. Siksi on tärkeää seurata muutosten pidempiaikaista suuntaa johtopäätöksiä tehtäessä. Viikottaiset epidemiologiset tilannekuvaraportit ovat luettavissa täältä: Koronaviiruksen seuranta.

KUVA 1. Tartuntojen valtakunnallinen kehitys helmi-syyskuussa 2020.

KUVA 2. Sairaanhoidopiiriikohtainen todettujen tartuntojen ilmaantuvuuden muutos neljän viikon seurantajaksolla 24.8.–20.9.2020.

2.2 Taloudellinen ja sosiaalinen tilannekuva

Talouden näkymät niin Suomessa kuin maailmantaloudessa ovat hyvin epävarmoja.

Bruttokansantuotteen arvioidaan supistuvan 4,5 prosenttia vuonna 2020, ja julkinen talous velkaantuu lähivuosina nopeasti. Valtiovarainministeriö arvioi kesän ja syksyn 2020 taloudellisissa katsauksissaan, että julkisen talouden velkasuhde kasvaa koronaviruspandemian myötä lähes 80 prosenttiin muutamassa vuodessa.

Myönteinen työllisyyskehitys kääntyi laskuun koronakriisin myötä. Työllisyys on heikentynyt ja työttömyys kasvanut vuoteen 2019 verrattuna. Työllisyysasteen trendiluku oli elokuussa 71,6 % (helmikuussa 2020 72,9 %), ja työllisten määrän ennakoitaan edelleen vähenevän vuoden 2020 kuluessa. Yritysten toimintaedellytykset ovat heikentyneet koronan seurauksena.

Tieto rajoitusten vaikutuksista toimintaympäristöön tulee viiveellä. Lisäksi rajoitustoimien aiheuttamia suoria taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia on vaikea erottaa itse epidemiasta ja sen aiheuttamasta epävarmuudesta. Virkamiesnäkemys on, että syyskuussa 2020 rajoitukset ja siten myös niiden suorat (negatiiviset) vaikutukset talouteen ja yrityksiin olivat lievempiä kuin keväällä. Samalla monien toimialojen ja yritysten tilanne kuitenkin voi olla vaikeutumassa esimerkiksi siinä vaiheessa, kun tukitoimet loppuvat. Tilanne etenkin vientiyrityksissä voi olla vaikeutumassa myös siksi, että globaali tilanne ei vielä ole helpottumassa. Kyse ei siten ole pelkästään kotimaisesta tilanteesta ja toimista. On vaikea arvioida, kuinka suuria taloudelliset ja sosiaaliset muutokset olisivat olleet ilman rajoitustoimia.

Koronakriisi on tehnyt näkyväksi ja syventänyt yhteiskunnallista eriarvoisuutta.

Korona-aika on kiihdyttänyt oppimiseen liittyvää polarisaatiota sekä lisännyt lasten ja nuorten välistä epätasa-arvoa. Etäjärjestelyt ja sen edelleen jatkuvat vaikutukset kuormittavat epätasaisesti.

Työllisyys on heikentynyt ja työttömyys kasvanut. Tutkitusti vaikutukset osuivat pahimmin niihin, jotka ovat jo valmiiksi huonommassa työmarkkina-asemassa (naiset, nuoret, matalasti koulutetut, määräaikaisissa ja epätyypillisissä työsuhteissa olevat) ja siten pandemia pahentaa jo olemassa olevaa eriarvoisuutta työmarkkinoilla.

THL:n mukaan koronaepidemiaan liittyvät rajoitustoimet hyödyttivät monia sosiaalipalveluja. Kaikkein vaikeimmassa tilanteessa olivat asunnottomat, joilla palveluvaje näyttäytyi jopa

elämän perusedellytysten vaarantumisena. Palveluvajeiden kasvaessa ja pitkittyessä on riskinä, että ihmisten elämäntilanteet vaikeutuvat merkittävästi, mikä voi näkyä lähitulevaisuudessa monialaisen palvelun tarpeen lisääntymisenä.

3 Koonti ministeriöiden toimittamista vaikutusarvioinneista

3.1 Testaa, jäljitä, eristä, hoida

Valtioneuvosto teki yleistunnossaan 6.5.2020 periaatepäätöksen suunnitelmasta koronakriisin hallinnan hybridistrategiaksi. Se sisältää tarkennettuina hallituksen aiemmat linjaukset epidemian hillitsemiseksi asetettujen rajoitustoimien jatkamisesta sekä hallitusta ja asteittaisesta purkamisesta. Päätös ohjaa viranomaistoimien valmistelua, ja sen pohjalta valmistellaan tarkentavia säädös- ja päätösesityksiä ja annetaan tarkempaa ohjeistusta. Toimilla pyritään estämään viruksen leviämistä yhteiskunnassa, turvaamaan terveydenhuollon kantokyky ja suojelemaan erityisesti riskiryhmiin kuuluvia ihmisiä.

Suomen hallituksen koronan torjunnan hybridistrategian keskiössä on Testaa, jäljitä, eristä ja hoida -periaate, jota toteuttavat toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti epäillyn tartunnan saaneisiin yksilöihin ja altistuneisiin lähikontakteihin. Tavoitteena on katkaista tartuntaketjut ja estää viruksen leviäminen laajemmalle väestössä.

Terveydelliset vaikutukset

- Tehostettu testaus ja tartunnanjäljitys on toiminut hyvin kevään ja kesän 2020 aikana
- Testauskapasiteettia on lisätty merkittävästi
- Lisääntynyt testaus hankaloittaa kuitenkin muun mikrobiologisen diagnostiikan toteuttamista

Tehostettu testaus ja tartunnanjäljitys on toiminut kevään ja kesän 2020 aikana hyvin. Suuri osa tartunnanlähteistä on selvitetty ja tartuntaketjujen katkaisu on onnistunut. Syyskuun 2020 aikana aiempaa suurempi osa tartunnanlähteistä on jäänyt selvittämättä ja tartuntaketjut ovat osin jatkuneet jäljityksestä ja karanteenitoimista huolimatta.

Testauskapasiteetti on merkittävästi lisääntynyt. Lisääntynyt testaus hankaloittaa kuitenkin muun mikrobiologisen diagnostiikan toteuttamista.

Sosiaaliset vaikutukset

- Eristämiseen ja karanteeneihin liittyviä ohjeistuksia on koettu epäselviksi mikä on kuormittanut työntekijöitä
- Tutkimuksen mukaan koronaviruspandemian kaltaisissa kriiseissä vähemmistöt kärsivät suhteellisesti valtaväestöä enemmän

Hallinnonaloilla on havaittu, että eristämiseen ja karanteeneihin liittyvä tulkinnanvaraisuus on aiheuttanut jonkun verran epäselvyyksiä töiden järjestelyssä ja läsnäolovaatimuksissa. Tämä voi vähentää työntekijöiden hyvinvointia.

Kansainvälisen tutkimuksen mukaan etniset vähemmistöt tapaavat päätyä tietyille kapeille ammattialoille ja että ammatillinen segregatio johtaa siihen, että koronaviruspandemian kaltaisissa kriiseissä vähemmistöt kärsivät suhteellisesti valtaväestöä enemmän.

Taloudelliset vaikutukset

- Testaaminen on kallista, toisaalta myös työntekijöiden eristäminen tulee työnantajille kalliiksi
- Lisääntynyt testaus nostaa kuntien kustannuksia
- Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusten eristys- ja karanteenitilojen toteuttamisesta aiheutuu kustannuksia noin 3 miljoonaa euroa vuonna 2020

Testaamisesta syntyy kuluja työnantajalle, toisaalta myös eristäminen maksaa. Koronatestaus on nopeutunut ja töihin paluu on tämän kautta nopeutunut tartuntaepäilytilanteissa.

Lisääntynyt testaus nostaa kuntien kustannuksia, jotka korvataan valtion budjetista. Testauksen kustannukset melko suoraviivaisesti riippuvaisia testien määrästä ja testaustavasta (vaikuttaa testin hintaan). Kustannus riippuu myös siitä, pystytäänkö prosessia automatisoimaan.

Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusten täyttöaste on pidetty tavanomaista matalampana, jotta on voitu varmistaa eristys- ja karanteenitilojen riittävyys. Tämä on toteutettu myöhentämällä järjestelmään suunniteltua supistustoimia, mistä aiheutuu kustannuksia arviolta 3 milj. euron verran vuonna 2020.

3.2 Fyysisen etäisyyden ylläpito ja yskimishygienia

Hallitus antoi suosituksen fyysisen etäisyyden pitämisestä 12.3.2020 ja se on voimassa edelleen. Suositus on peruste myös muille suosituksille ja rajoituksille.

Terveydelliset vaikutukset

- Kansainvälisen tutkimuksen mukaan vähentänyt uusien koronatapausten ilmaantuvuutta
- Osin vähentänyt ryhmä- ja hyötyliikuntaa, toisaalta lisännyt ulkoilua ja luonnossa liikkumista
- Liikkumisen vähentymiseen saattaa vaikuttaa enemmän ihmisten omat käyttäytymismallit kuin viranomaisten suositus pitää fyysistä etäisyyttä

Kansainvälisen tutkimuksen mukaan vahva suositus turvavälien noudattamisesta sekä yksimishygieneiasta on vähentänyt uusien koronatapausten ilmaantuvuutta. Osin ja ikäryhmäkohtaisesti em. toimenpiteet ovat kuitenkin jääneet toteutumatta.

Suosituksella on myös negatiivisia vaikutuksia erityisesti vähentyneen liikkumisen kautta. Suositus vähentää osalla ikääntyneillä ja erityistä tukea tarvitsevilla väestöryhmillä liikkumista ja liikunnan harrastamisesta. Esimerkiksi osa ikääntyneistä ei ole uskaltanut lähteä arkiasioille ja osa toimintarajoitteista ei ole pystynyt liikkumaan normaalisti ilman toisten henkilöiden tukea. Tällä on voinut olla merkittävä vaikutus osan väestöstä toimintakykyyn, liikkumiseen ja liikunnan harrastamiseen. Suositus myös vähentää liikunta-alan yritysten ja urheiluseurojen organisoituun liikuntatoimintaan osallistumista.

Toisaalta joukkoliikenteen käytön vähentyminen on ilmeisesti lisännyt osalla ihmisistä aktiivisten liikkumismuotojen käyttöä ja samalla fyysistä aktiivisuutta. Esimerkiksi Helsingin kaupungin laskentapisteiden mukaan pyöräilijöiden määrä oli keväällä 2020 Helsingin keskeisillä väylillä noin 20 prosenttia korkeampi kuin viime vuoden vastaavalla ajanjaksolla. Lisääntynyt pyöräily on näkynyt etenkin vapaa-ajan pyöräilijöiden määrässä. Myös luontoliikunnan ja erilaisten ulkoliikuntalajien suosio on kasvanut, joka on voinut lisätä osalla väestöllä fyysistä aktiivisuutta ja samalla vaikuttaa positiivisesti terveyteen.

Sosiaaliset vaikutukset

- Vaikeuttanut viranomaisasiointia, vaikutukset kohdistuvat ja kertautuvat erityisesti jo entuudestaan heikommassa asemassa oleville
- Tutkimuksen mukaan eristystoimet ovat saattaneet lisätä naisten hoivavastuita ja muuttaneet kotitöiden jakautumista perheissä
- Ulkoilu on lisääntynyt merkittävästi

Fyysisen etäisyyden varmistaminen on vaikuttanut asiointiin monilla hallinnonaloilla ja negatiiviset vaikutukset kertautuvat entuudestaan heikko-osaisille. Maahanmuuttovirasto sulki vuoronumeroilla tapahtuvan asioinnin 23.3.–31.8.2020, jotta asiakkaiden turvaväleistä odotustilassa voitiin varmistua. Tämä ruuhkautti asiakaspalvelun ja ajanvarausjonot venyivät jopa usean kuukauden mittaisiksi. Tunnistautumiskäytien viivästyminen on vaikuttanut maassa oleskelevien Kela-etuuksien saamiseen sekä pankkiasiointiin. Turvapaikkapuhutteluiden ja muiden henkilökohtaisten kuulemisten järjestäminen vaikeutui merkittävästi, mikä

on aiheuttanut ruuhkaa. Turvapaikkapuhutteluja ei vielääkään voida järjestää normaalivolyymilla.

Toinen esimerkki asioinnin vaikeutumisesta tulee lapsiasiavaltuutetulta, jonka tiedotteen mukaan koronakriisi on pahentanut tilannetta lapsiperheissä. Samalla kun perheiden tuen tarve on kasvanut, pääsy lastenvalvojien luokse on vaikeutunut.

Moni työkäinen jäi koronaepidemian aikana viime keväänä ilman tarvitsemiaan sosiaalihuollon palveluita. Erityisen heikosti palveluita saivat ne, jotka ovat muutenkin heikoimmassa asemassa. Kaikkein vaikeimmassa tilanteessa olivat asunnottomat.

Tutkimusten mukaan eristystoimet ovat vaikuttaneet naisten ja miesten lastenhoitoon käytettyyn aikaan ja sen jakautumiseen perheissä. On hyvin todennäköistä, että Suomessakin eristystoimet ovat lisänneet etenkin naisten hoivavastuita paitsi omista lapsista, myös yli 70-vuotiaista ja riskiryhmiin kuuluvista läheisistä, jotka eivät ole voineet tai halunneet käydä kaupassa tai hoitaa juoksevia asioita pandemian aikana

Fyysisten kontaktien välttäminen erityisesti sisätiloissa on lisännyt ulkoilua. Käyntimäärät kansallispuistoissa ja retkialueilla lisääntyneet merkittävästi. Kalastus- ja erälupien kysyntä aiempia vuosia suurempaa. Sen sijaan ryhmäliikkuminen on vähentynyt, josta voi olla sosiaalisia vaikutuksia.

Taloudelliset vaikutukset

- Kustannuksia erityisesti tilajärjestelyistä turvavälien mahdollistamiseksi
- Tulonmenetyksiä erityisesti liikuntayrityksille sekä yhdistystoiminnalle
- Muuttanut suomalaisten lomailua ja lisännyt kesämökkien kauppaa

Fyysisen etäisyyden pitämällä on lukuisia vaikutuksia eri toimialoihin. Se on vaatinut mm. suurempien tilojen käyttöä, joista on syntynyt kuluja kuten Tuomioistuinten osalta tarve suurempiin saleihin (turvavälit) ja tietyissä tilanteissa sopivien tilojen puuttumisesta aiheutui lisäkustannuksia (mm. erityistuomioistuinten kokoonpanojen vaikutus tilantarpeeseen).

Sisätiloissa tehtävät ympäristövalvonnan läsnäolotarkastukset ovat estyneet tai niitä on siirretty tehtäväksi myöhemmin. Mahdolliset ongelmat voivat jäädä huomaamatta ja niiden hoitaminen tulla kalliimmaksi kun ne vihdoinkin huomataan.

Pieniä kulueriä on syntynyt moniin paikkoihin asennetuista suojakalusteista (mm. pleksit).

Suositus on aiheuttanut taloudellisia haasteita ja tulon menetyksiä mm. liikunta-alan yrityksille, liikunta- ja urheiluseuroille sekä kuntien liikuntapalveluille. Kun tapahtumiin/harjoitukseen/tunneille ei ole voitu ottaa mukaan maksimikapasiteetin verran ihmisiä tai ihmiset eivät

ole uskaltaneet tulla paikalle. Positiivisiin vaikutuksiin kuuluu sen sijaan mm. pyöräilyn lisääntyminen ja siitä seurannut pyörrien myynnin kasvu.

Fyysinen etäisyys on myös vaikuttanut suomalaisten lomailuun. Tämä näkyy mm. kiinteistötoimitusten määrässä, joka on kasvanut lähinnä vapaa-ajan käytössä olevien kiinteistöjen kysynnän vahvistumisen myötä. Etäyhteyksien käyttöä kiinteistötoimituksissa on lisätty.

Perusoikeudelliset vaikutukset

Rajoitukset fyysiseen etäisyyteen ovat vaikuttaneet tuomioistuimissa käsiteltävien oikeustausten siirtymistä tulevaan ajankohtaan.

Oikeusministeriö antoi asetuksen vankeusrangaistusten täytäntöönpanoon ryhtymisen siirtämisestä (122/2020), joka korvattiin lailla sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta (194/2020). Lain voima-saolo on päättynyt. Vankeinhoidossa asetuksen ja lain tavoitteena oli alentaa vankilukua noin 400 vangilla. Tavoite saavutettiin ja vankiluku palautuu normaalille tasolle syksyn aikana. Lisäksi lainmuutos viivästytti tiettyjen lyhyiden rangaistusten täytäntöönpanon aloittamista osalla tuomituista.

3.3 Etätyön suosittaminen

Hallitus suositteli etätyöhön siirtymistä 12. maaliskuuta 2020 niille, joille se on mahdollista. Suositusta on jatkettu kesälomien jälkeen ja on edelleen voimassa.

Terveydelliset vaikutukset

- Etätyö on vähentänyt ihmisten liikkumista ja kontakteja ja siten vähentänyt tartuntataudin leviämistä
- Sairauspoissaolot ovat laskeneet valtiolla yli kolmasosan huhtikuussa 2020
- Etätyön lisääntymisellä on merkittäviä positiivisia vaikutuksia lisääntyneen vapaa-ajan ja mahdollisuuden yhteen sovittaa työtä ja perhettä paremmin
- Etätyön kielteiset vaikutukset liittyvät usein huonoon ergonomiaan

Etätyön terveydelliset suorat vaikutukset viruksen leviämisen estämiseksi ovat useiden arvioiden mukaan vahvasti positiivisia. Etätyö on vähentänyt lähikontakteja sekä työpaikalla että työmatkoilla. Työssäkävien tartuntojen vähentäminen suojelee välillisesti myös riskiryhmiä, vaikka vaikutus lienee suhteellisen pieni.

Sairauspoissaolot valtiolla ovat laskeneet merkittävästi (esim. huhtikuussa 2020 yli kolmasosan) suhteessa edellisen vuoden vastaaviin ajankohtiin. Etätyö on vähentänyt muidenkin infektioitautien leviämistä. Tartuntojen vähentäminen vähentää myös terveydenhuollon taakkaa ja siten turvaa sen kantokykyä.

Työterveyslaitos on julkaissut alustavia tuloksia korona-ajan etätyöstä. Tulosten mukaan yleisessä etätyöntekijöiden hyvinvoinnissa tai mielenterveydessä ei havaittu muutoksia viime kevään aikana. Korona-ajan etätyön on todettu edistäneen uusien työtapojen oppimista. Alustavien tutkimustulosten mukaan etätyö olisi vähentänyt työntekijöiden kokemaa kroonista väsymystä ja lisännyt työn imua. Myös Eurofoundin kyselytutkimuksen mukaan suomalaisten itsearvioitu terveydentila ja henkinen hyvinvointi olivat valtaosalla melko hyvällä tasolla koronakriisin alkuvaiheessa.

Aikaisempien tutkimusten mukaan etätyö saattaa hämärtää työn ja vapaa-ajan rajoja, toisaalta se voi helpottaa työn ja esimerkiksi perheen ja harrastusten yhteensovittamista. Etätyössä työmatkoihin kulunut aika voidaan hyödyntää uudella tapaa. Ajankäyttötutkimus osoittaa, että työssä käyvät haluaisivat käyttää vähemmän aikaa työmatkoihin ja enemmän aikaa perheen kanssa olemiseen ja etenkin liikunnan harrastamiseen. Molemmilla näistä on hyvinvointia lisäävä vaikutus. Joustavat työajat ja mahdollisuus vaikuttaa työaikoihin lisäävät tutkimusten mukaan työtyytyväisyyttä. Etätyössä, erityisesti korona-ajan etätyössä, hyvinvointia heikentävät epäsoviva työtila ja työympäristö sekä huono työergonomia.

Työ- ja elinkeinoministeriön arvion mukaan korona-ajan etätyö saattaa myös aiheuttaa työyhteisöstä eristäytymistä ja syrjäytymistä sekä lisätä yksinäisyyden kokemusta. Työhyvinvoinnin riskitekijänä on aikaisempaa vähäisempi esimiehiltä ja kollegoilta saatu tuki. Etänä työskentely voi lisätä sairaana työskentelyä. Haasteena etätyössä on varhaisen tuen tarpeen tunnistamatta jääminen sekä päihdeongelmien tunnistamatta jääminen ja paheneminen. Korona-ajan etätyön vaikutukset liikunnan harrastamiseen vaihtelevat, mutta työmatkaliikunnan jääminen pois monen osalta on voinut vaikuttaa terveyteen. Myös työpaikkaruokailun loppumisella on voinut olla vaikutuksia terveyteen.

Sosiaaliset vaikutukset

- Poliisin kotihälytystehtävien määrä on kasvussa
- Väkivaltarikoksia epäillään jäävän ilmoittamatta
- Mahdollisuudet etätyöhön jakaantuvat epätasaisesti
- Kasvokkaisen palvelun vähentyminen on heikentänyt sitä tarvitsevien asemaa

Erilaisilla rajoitustoimenpiteillä on myös negatiivisia vaikutuksia ja lisääntynyt ahdistus näkyy esim. kasvussa olevilla poliisin kotihälytystehtävillä. Pandemia ja sen johdosta asetettu poikkeustila vähensivät ihmisten liikkumista julkisilla paikoilla ja lisäsivät kotona vietettyä aikaa.

Poliisiin tietoon tulleiden pahoinpitelyiden, seksuaalirikosten ja lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosten määrä väheni selkeästi rajoitustoimien alkuvaiheessa.

Kotona vietetyn ajan kasvu sen sijaan heijastui kotihälytystehtävien jyrkkään kasvuun, mikä ei kuitenkaan nostanut yksityisillä paikoilla tapahtuneiden väkivaltarikosten määrää. Väkivaltarikosten määrän väheneminen arvioidaan johtuvan ainakin osittain siitä, että yhä useampi epäily jäi kevättalven ja kevään koulu- ja tukitoimikontaktien vähyyden vuoksi ilmoittamatta viranomaisille.

Koronaepidemia on tehnyt näkyväksi yhteiskunnallisen eriarvoisuuden: etätyö ei ole mahdollista kaikille. Mahdollisuudet etätyöskentelyyn ovat heikommat pienipalkkaisissa ammateissa, ja lisäksi alempiin sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvien on usein vaikeampaa muokata työtehtäviään oman tilanteensa tai yhteiskunnan rajoitusten mukaan. Etätöihin on siirrytty harvemmin naisvaltaisilla aloilla, kuten hoito- ja hoivatyössä.

Korona-ajan etätyön tasa-arvovaikutuksia on alustavasti selvitetty. Vielä ei voida varmuudella sanoa, millaisia vaikutuksia koronalla on ollut. On esitetty, että naisten tekemä kotityö lisääntyisi, kun ansiotyö on siirtynyt kotiin. Toisaalta on tuotu esille, että miesten tekemä kotityö lisääntyisi, kun myös miehet ovat siirtyneet etätyöhön – varsinkin tilanteissa, joissa nainen on työskennellyt terveydenhuollossa. Osa tutkimuksista kuvaa kevään koronatilannetta ja tämä ei taas ole suoraan yleistettävissä tämänhetkiseen tilanteeseen.

Kasvokkaisen palvelun vähentyminen on heikentänyt sitä tarvitsevien nuorten asemaa: Ohjaamoissa koetaan, että poikkeustilasta johtuvat huolet ja tarpeet ovat nostaneet päätään asiakastyössä. Korona-aikana nuoria on puhuttanut erityisesti mm. lomautukset, taloudelliset asiat, kuntouttavan toiminnan puute, yksinäisyys, arjen hallinnan haasteet, epävarmuus opiskeluun liittyvissä asioissa (hakusysteemit + valintaperusteet muuttuneet mm. pääsykokeet verkossa). Toisaalta Ohjaamoissa työskentelevillä asiantuntijoilla on noussut huoli siitä "että emme tavoita niitä nuoria, jotka eivät käytä sähköisiä palveluita ja/tai on huono kielitaito ja/tai huono kirjoitus- ja lukutaito."

Kaikkia vaikutuksia ei ole vielä arvioitu, mutta työ- ja elinkeinoministeriössä arvioidaan, että sosiaalisia vaikutuksia syntyy myös koronaan altistumisesta ja sairastumisesta. Jos työntekijä on sairaudesta johtuvasta syystä työkyvytön, hänen oikeutensa sairausajan palkkaan määräytyy työsopimuslain ja työehtosopimusten mukaan. Käytännössä sairausajan palkoista on sovittu alakohtaisin työehtosopimuksin, joilla pidennetään työnantajan sairausajan palkanmaksuvelvollisuutta työsopimuslakiin verrattuna.

Etätyösuosituksen myötä monissa sote-palveluissa otettiin suuri digiloikka, joka onnistui pääosin hyvin. Sama tapahtui myös työelämän muilla alueilla. Osa sosiaali- ja terveyden-

huollon asiakkaista jäi kuitenkin ilman tarvitsemiaan palveluja, koska etänä annettavat palvelut eivät soveltuneet heille. Negatiiviset vaikutukset kohdistuivat erityisesti jo valmiiksi heikossa asemassa oleviin henkilöihin.

Taloudelliset vaikutukset

- Etätöiden vaikutukset joukkoliikenteeseen ovat merkittäviä
- Työmatkustamisen vähentynyt ja siirtyminen etäyhteyksiin tuonut säästöjä
- Yritykset ovat säästäneet myös tilakustannuksissa
- Henkilöstön digivalmiudet ovat parantuneet
- ICT-menoissa on kasvua

Etätöiden vaikutukset joukkoliikenteeseen ovat merkittäviä. Julkisen liikenteen käyttöaste on huomattavasti pienempi kuin ennen etätöiden suosittelua ja liikenneyritysten tulot ovat laskussa, kun ihmiset jäävät kotiin. Esimerkiksi HSL:n matkustajamäärät ovat tavanomaiseen verrattuna 30–40 prosenttia pienempiä vuorokaudenajasta riippuen. HSL on arvioinut koko vuoden tasolla lipputulojen menetyksen 120 miljoonaksi, arviona, että matkustajamäärät koko vuoden tasolla vähenevät 35 %. Tästä on seurannut lomautuksia ja irtisanomisia, mutta tarkkoja tietoja ei ole saatavilla.

Pidemmillä tähtämällä työmatkustaminen vähentyy etätöiden käytön ja toiminnan tehostamisesta johtuen. Matkustus ja edustaminen ovat loppuneet käytännössä kokonaan, jolloin on syntynyt säästöjä toimintamenoissa. Monien viestintäpalvelujen kysyntä on noussut viime aikoina.

Ministeriöistä raportoitiin hallinnonalan henkilöstön osaamisen (etenkin digitaidot) ja etätöiden käytön kehittyneen. Mm. ELY-keskusten ympäristövalvonnan tarkastustoimintaa on digitalisoitu hyvin nopeasti. ICT-menoissa on kuitenkin jonkun verran kasvua (etäyhteyksien nostaminen, valtion yhteisten työasema- ja tietoliikennepalveluiden käyttöönoton viivästyminen sekä videoneuvottelulaiteiden lisäykset). Myös monille muille toimijoille etätöiden käyttöön siirtyminen on tarkoittanut investointeja laitteisiin ja ohjelmiin. Etäyhteydet ovat myös vaikeuttaneet joitakin prosesseja, kuten oikeudenkäyntejä, joiden järjestäminen etänä on tehottomampaa eli asioiden istuntokäsittely on normaalia hitaampaa.

Etätöiden siirtyneillä aloilla (mm. tietotyö) on ollut vähemmän irtisanomisia ja lomautuksia. Lisäksi yritykset säästävät tilakustannuksissa (energia, vesi ym.). Vaikutuksia keskusta-alueiden elinvoimaisuuteen vielä vaikea arvioida (työpaikkaruokailu, erikoismyymälät).

Työ- ja elinkeinoministeriö arvioi etätöillä olevan myös seuraavia vaikutuksia:

- Etätö saattaa lisätä osatyökykyisten mahdollisuuksia osallistua työelämään.

- Etätyö voi auttaa ikääntyviä työntekijöitä jaksamaan töissä eläkeikään saakka ja siten mahdollistaa pidemmät työurat

Perusoikeudelliset vaikutukset

- Tuomioistuinten asioiden käsittelyaikojen piteneminen vaarantaa ihmisten perusoikeuksia.

3.4 Kasvomaskisuositus

Valtioneuvosto puolsi periaatepäätöksellään THL:n kasvomaskisuositusta 13.8.2020. Suosituksen tavoitteena on suojata kanssaihmiä mahdolliselta altistumiselta virustartunnalle. THL täydensi 24.9 suositusta epidemian kiihtymis- ja leviämisvaiheiden ohjeilla. Ohjeet on tarkoitettu alueellisille viranomaisille hyödynnettäväksi, kun ne arvioivat alueensa epidemiatilannetta ja antavat alueillaan suosituksia maskin käytöstä. Koronaepidemian kiihtymisvaiheessa kasvomaskin käyttöä suositellaan joukkoliikenteen lisäksi myös julkisissa sisätiloissa ja yleisötilaisuuksissa, joissa lähikontakteja ei voida aina välttää. Jos epidemiatilanteen huononeminen jatkuu eli jos siirrytään leviämisvaiheeseen, suojainten käyttöä laajennetaan edelleen.

Terveydelliset vaikutukset

- Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan THL:n suosituksen vaikutuksia suomalaisessa väestössä ei voida tällä hetkellä (syyskuu 2020) vielä arvioida
- Elo-syyskuussa maskin käyttö julkisessa liikenteessä oli melko alhaista (VR 20–30 %, HSL 30–40 %)

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan THL:n suosituksen vaikutuksia suomalaisessa väestössä ei voida tällä hetkellä (syyskuu 2020) vielä arvioida. Ei myöskään tiedetä vielä tarpeeksi leimautumisesta ja siitä, voivatko kaikki käyttää maskia (esim. terveydellisten syiden vuoksi).

VR:n henkilökunnan arvion mukaan noin 20–30 prosenttia matkustajista käytti maskia junnissa (17.8.). HSL:n lipuntarkastajien havaintojen perusteella kasvomaskia käyttää noin 30–40 prosenttia matkustajista, mutta käyttäjien osuus vaihtelee runsaasti muun muassa ajankohdan mukaan (16.9.). HSL:n tekemässä kyselyssä 78 % vastaajista toivoo maskeja käytettävän, mutta vain 30–40 % käyttää itse. (HSL 23.9.)

Kasvomaskisuositus sote-ammattilaisille aiheutti alkuun myös negatiivisia vaikutuksia, sillä suojaväline tilanne maassa oli huono ja kunnat sekä yksityiset toimijat kamppailivat riittävien suojavälineiden kanssa jopa niin että henkilöstö koki työturvallisuutensa heikenneen.

Maskisuosituksen vaikutukset joukkoliikenteen käyttöön näyttävät olevan negatiivisia. Googlen datan mukaan Suomen verrokkimaista (Ruotsi, Norja, Tanska, Saksa) nimenomaan niissä maissa, joissa joukkoliikenteessä käytössä maskisuositus, on vähiten väkeä joukkoliikenneasemilla (Norja -17 %, Suomi -20 %). Sen sijaan maskipakon maissa Saksassa ja Tanskassa luvut ovat -8 ja -10 %. Ruotsissa, jossa ei suositusta tai pakkoa, -13 %. Voi olla, että tähän vaikuttaa muutkin muuttajat, mutta näyttäisi siltä, että ainakaan joukkoliikenteen matkustajamääriin maskisuositus ei auta. Ehkä tästä voisi päätellä, ettei maskisuositus ainakaan lisää koettua terveysturvallisuutta, kun vertaa maskipakkoon tai koko suosituksen puuttumiseen.

Sosiaaliset vaikutukset

HSL:n elokuun kyselyn mukaan joukkoliikenteessä huolettavat turvavälien pitäminen ja muiden asiakkaiden piittaamattomuus turvallisuusohjeista (>60 %), kun taas muiden maskittomuudesta on huolissaan 37 %. Jännitteet voivat voimistua, kun maskisuositus ulotetaan myös joukkoliikenteen ulkopuolelle.

HSL:n kyselyn mukaan myös joukkoliikenteellä matkustamiseen liittyvä huoli on lisääntynyt kesäkuuhun nähden. 8 % enemmän ihmisiä on huolissaan joukkoliikenteessä matkustamisesta. Tähän voi vaikuttaa elokuun tartuntamäärien nousu. On myös mahdollista, että maskisuositus on lisännyt koettua turvattomuutta joukkoliikenteessä.

Taloudelliset vaikutukset

- Maskinkäytön kustannukset kohdistuvat erityisesti julkisia liikennevälineitä käyttäviin pienituloisiin
- Suojavälineiden puute on vaikeuttanut joitakin viranomaistoimintoja
- Kotimaisen suojavälinetuotannon kautta uusia liiketoimintamahdollisuuksia

Maskisuosituksen kustannukset kohdistuvat säännöllisesti työ- ym. matkat julkisilla kulkuneuvoilla tekeviin, jotka ovat usein pienituloisia. Tukitoimena maskit on turvattu vähävaraisille valtion toimesta.

Julkisen liikenteen korttimaksut ovat elokuussa (vko 38) 40 % alemmalla tasolla vuoden takaiseen verrattuna. Esimerkiksi heinä-elokuun vaihteessa alenema vuoden takaiseen oli – 25 %.

Ympäristöministeriön arvion mukaan suosituksesta voi aiheutua roskaantumista, varsinkin jos suositusta laajennetaan. Laajempina ilmiönä pandemian mukanaan tuoma kertakäyttökulttuurin paluu vaarantaa viimeaikaisen lupaavan alun muovijätteen vähentämisessä.

Aluehallintovirastoissa kasvomaskien ja muiden suojavälineiden puutteet vaikeuttivat tarkastustoimintaa.

Myönteisiä taloudellisia vaikutuksia löytyy kotimaisen suojavälinetuotannon puolelta, jonka lisääntyminen on lisännyt liiketoimintamahdollisuuksia kriisin aikana.

3.5 Ikääntyneiden ja riskiryhmien suojaamisen tehostussuositus vierailujen rajoittamisesta

Valtioneuvosto on linjannut, että ikääntyneiden, erityisesti yli 70-vuotiaiden, ja riskiryhmien pitää välttää altistumista koronavirukselle, koska heillä on muita suurempi riski sairastua vakavaan koronavirustautiin. Valtioneuvosto on muun muassa 16.3.2020 linjannut vierailukiellosta vanhusten ja muiden riskiryhmien asumispalveluyksiköissä (Tartuntatautilaki 17 §, yksikön johtajan päätös). Kielto tuli voimaan 20.3.2020 (STM:n ohje kunnille) ja jatkui 13.5.2020 saakka. Hallitus sai neuvottelussaan 17.6.2020 kokonaiskatsauksen kaikista hallituksen linjauksista virustartuntojen leviämisen estämiseksi ja riskiryhmien suojelemiseksi. Neuvottelussa linjattiin rajoituskokonaisuuksien lievennyksiä. Valtioneuvoston linjauksen mukaan suositus vierailujen välttämiseksi sairaaloissa purettiin. Suosituksen purkaminen koski sekä erikoissairaanhoidossa että perusterveydenhuollossa tapahtuvaa sairaalahoitoa. Vierailujen järjestämisessä tuli kuitenkin noudattaa edelleen pidättyvää linjaa alueellista harkintaa käyttäen, vastaavasti kuten muussakin tartuntatautien vastustamistyössä epidemiatilanteen aikana. Ympäri vuorokautisen hoidon yksiköiden iäkkäille ja muihin riskiryhmiin kuuluville asiakkaille tuli edelleen järjestää mahdollisuus turvallisesti tavata läheisiään esim. ulkona riittävästä suojautumisesta huolehtien, tai järjestämällä erillisiä suojattuja tapaamistiloja. Hallitus suositteli, että ympärivuorokautisen hoidon toimintayksiköiden asiakastiloihin pääsy rajataan edelleen pääsääntöisesti yksikön henkilökuntaan.

Terveydelliset vaikutukset

- Vierailujen rajoittaminen on vähentänyt laitoshoidon koronaepidemioita ja kuolleisuutta

Ikääntyneiden ja riskiryhmiin kuuluvien pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevien kuolleisuus on Suomessa huomattavasti pienempi kuin Ruotsissa. On todennäköistä, että vierailujen rajoittaminen on selvästi vähentänyt laitoshoidon koronaepidemioita ja kuolleisuutta.

Sosiaaliset vaikutukset

- Vierailujen rajoittamisessa ei ole huomioitu riittävästi sosiaalihuollon erityistilanteita

Vierailujen rajoittamisessa ei riittävästi huomioitu sosiaalihuollon asiakkaiden erityistilanteita, jotka koskettavat erityisesti lasten, nuorten ja perheiden palveluja (ml. lastensuojelu), vammaispalveluja sekä ikääntyneiden palveluja. Myös vankien osalta tapaamiset ovat tietyissä tilanteissa voineet olla rajoitetumpia.

Taloudelliset vaikutukset

- Turvalliset tapaamisjärjestelyt ovat aiheuttaneet kustannuksia

Hoivalaitoksille on syntynyt jonkin verran kustannuksia turvallisten tapaamisjärjestelyjen organisoinnista.

Koska vankien perusoikeuksiin kuuluvia lähiomaisten ja lasten tapaamisia ei voida estää, niin suositusta ei voida noudattaa muuten kuin huolellisen suojautumisen osalta.

3.6 Poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin siirtyminen perusopetuksessa

Suomen peruskoulut siirtyivät etäopetukseen keväällä 2020 noin kahdeksi kuukaudeksi valmiuslain nojalla. Syksyksi perusopetuslakia on muutettu väliaikaisesti siten, että opetuksen järjestäjällä on mahdollisuus siirtyä päätöksellään poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin tautitilanteen sitä edellyttäessä. Poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin siirtymistä koskeva päätös voidaan tehdä enintään yhden kuukauden ajaksi kerrallaan eikä opetus sen myötä keskeydy. Lakimuutos takaa sen, että oppilaalla on oikeus saada poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden aikana tukiopetusta ja osa-aikaista erityisopetusta, tehostettua tukea, erityistä tukea ja henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelman mukaista opetusta sellaisilla toteuttamistavoilla kuin se olosuhteisiin nähden on mahdollista toteuttaa.

Terveydelliset vaikutukset

- Kevään etäopetusjärjestelyt vähensivät altistustilanteita
- Tutkimustieto viittaa siihen, että peruskoulujen täysimittaisen sulkemisen terveydelliset hyödyt eivät korvaa oppiselle ja hyvinvoinnille aiheutettuja haittoja
- Etäopetus lisäsi nuorten fyysisen aktiivisuuden polarisaatiota

Kevään 2020 aikana toteutetut etäopetusjärjestelyt vähensivät varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa tapahtuneita altistustilanteita. Toukokuussa ja elo–syyskuussa 2020 altistustilanteita on ollut yli 50, mutta todettuja jatkotartuntoja on ollut vähän. THL:n ja OKM:n opetuksen järjestämistä koskeva ohjeistus on todennäköisesti vähentänyt tartuntoja ja rajannut opetusryhmiä siten, että karanteeniin määrättyjen lasten ja nuorten määrä on pysynyt altistustilanteiden määrään nähden kohtuullisena.

Tämänhetkinen tutkimustieto viittaa siihen, ettei koulujen täysimittaisella sulkemisella ainaakaan peruskouluikäisten osalta saavuteta pandemian leviämisen kannalta sellaisia hyötyjä, että sulkemisen kielteiset vaikutukset lasten ja nuorten oppimiselle ja hyvinvoinnille voisi jättää huomiotta.

Kodin ja koulun/oppilaitoksen välisillä matkoilla saatava liikunta on keskeinen osa lasten ja nuorten fyysistä aktiivisuutta. Myös liikunnanopetuksella on merkitystä lasten ja nuorten fyysiselle aktiivisuudelle etenkin niiden lasten ja nuorten kohdalla, jotka eivät liiku vapaa-ajalla riittävästi.

Tutkimustiedon perusteella on saatu viitteitä, että poikkeusaika on vahvistanut nuorten fyysisen aktiivisuuden polarisaatiota sekä erityisesti vähentänyt liikkumista jo ennestään vähiten liikkuvien joukossa. Myös lasten osalta on vastaavia alustavia tutkimustuloksia.

Sosiaaliset vaikutukset

- Tutkimuksen mukaan etäopetukseen siirtyminen syvensi hyvinvointieroja oppilaiden välillä
- Etäopetuksesta kärsivät eniten haavoittuvassa asemassa olevat väestöryhmät kuten turvapaikanhakijalapsen lapset
- Etäopetus kuormittaa perheiden jaksamista

Haavoittuvimmassa asemassa olevat lapset (esiopetuksen, 1.–3.-vuosiluokkien, erityisen tuen päätöksen saaneet ja pidennetyn oppivelvollisuuden sekä valmistavan opetuksen oppilaat) pysyvät lähiopetuksessa myös poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen aikana. Poikkeukselliset opetusjärjestelyt mahdollistavat näin perheiden työssäkäynnin.

Kansainvälisen tutkimuksen mukaan keskimääräistä huonommin menestyneillä koululaisilla on ollut tietoteknisten laitteiden sekä vanhempien tarjoaman tuen osalta muita heikommat mahdollisuudet etäopiskeluun. Etäopetukseen siirtyminen syvensi hyvinvointieroja oppilaiden välillä, kun vanhempien kyky tukea lapsiaan korostui. Lasten pahoinvointi lisääntyi selvästi ja lastensuojelun tarve kasvoi.

Etäopetukseen siirtyminen vaikeutti turvapaikanhakijalasten opiskelua vaihtelevasti. Monien lasten vanhemmilla ei ole kykyä tukea ja auttaa koululaista opinnoissa. Lisäksi koulu on monelle turvapaikanhakijalapselle tärkeä elementti. Etäopetukseen siirtymisen myötä turvapaikanhakijalapsia koskevien lastensuojeluilmoitusten määrä nousi ensin hetkellisesti mutta laski sitten tavanomaista matalammalle tasolle.

Koronaepidemia ja etäopetusjaksot ovat lisänneet lasten ja nuorten erilaisen tuen tarvetta. Lainsäädäntö turvaa oikeuden saada oppilashuoltoa poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden aikana.

Useat ministeriöt arvioivat etäkoulun ja etätyöskentelyn kuormittaneen perheitä. Tällä otakuttiin olevan myös taloudellisia vaikutuksia vanhempien työtehoon.

Taloudelliset vaikutukset

- Etäopetuksessa olevien oppilaiden tuen ja oppilashuollon tarve voi kasvaa.

Poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin siirtymisellä arvioidaan olevan vähäisiä taloudellisia vaikutuksia. Mikäli jouduttaisiin toteuttamaan pitkiä etäopetusjaksoja, etäopetuksessa olevien oppilaiden tuen ja oppilashuollon tarve voi kasvaa.

Perusoikeudelliset vaikutukset

Perusopetuslain muutos mahdollisti, että opetuksen järjestäjä voi päättää, että opetuksessa siirrytään kokonaan etäopetukseen. Aiemmin laki ei tuntenut etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta. Lainsäädäntö turvaa perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuutta, 7 §:ssä säädettyä oikeutta elämään, 16 §:n 1 momentin mukaista oikeutta saada perusopetusta, 19 §:ssä turvattua oikeutta terveyteen ja 22 §:n mukaiseen julkisen vallan velvollisuuteen turvat perus- ja ihmis-oikeuksien toteutuminen. Ks. myös kohta sosiaaliset vaikutukset.

3.7 Ravitsemisliikkeiden aukiolon, anniskeluajan ja asiakaspaikkamäärän rajoittaminen

Ravitsemisliikkeiden aukioloa, anniskeluaikoja sekä asiakasmääriä koskevat rajoitukset ovat vaihdelleet epidemiatilanteen kehittyessä. Koronapandemian poikkeusolojen aikana on säädetty laki majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta (153/2020), jolla ravintolat ja muut ravitsemisliikkeet tietyin poikkeuksin suljettiin kahdeksi kuukaudeksi 30.3.2020 lukien. Hallitus antoi asiaa koskevan uuden esityksen tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta, jolla ravitsemisliikkeiden toimintaa väliaikaisesti rajoitetaan 31.10.2020 asti.

Valtioneuvosto päätti 27.8.2020 antamallaan asetuksella, että ravitsemisliikkeiden toiminnan rajoitukset pysyvät syyskuussa samanlaisina kuin elokuussa. Ravintoloiden ja kahviloiden on edelleen torjuttava tartuntariskiä tietyillä toimilla kaikkialla Suomessa. Rajoituksista säädetään uudessa määräaikaaisessa valtioneuvoston asetuksessa ravitsemisliikkeiden toiminnan väliaikaisesta rajoittamisesta tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Asetus on voimassa 1.–30.9.2020. Hallituksen on tarkoitus päättää ravintolatoimintaa rajoittavista toimita neuvotteluissaan 29.9.2020. Pahentuneen koronavirustilanteen vuoksi hallitus käsittelee neuvottelussaan 29.9. ravintoloiden aukiolo- ja anniskeluaikojen tiukentamista.

Terveydelliset vaikutukset

Useissa eri maissa Suomi mukaan lukien on todettu useita ravintoloissa ja yökerhoissa tapahtuneita joukkoaltistumisia koronavirustartunnalle. Suurimmissa yksittäisissä ravintolaympäristössä tapahtuneissa tartuntaketjuissa on Suomessa ollut useita kymmeniä tartunnan saaneita. Todennäköisesti lisääntynyt tartuntariski liittyy turvavälien puutteeseen, tiloihin nähden suureen ihmismäärään ja riskikäyttäytymiseen, jota alkoholin käyttö voi lisätä.

Sosiaaliset vaikutukset

- Pahoinpitelyt ravintoloissa vähenivät, kotihälytystehtävät kasvoivat
- Asiakasmääriin liittyvät linjaukset ovat näkyneet ohjaamisen tarpeena viranomaisille tulevissa yhteydenotoissa

Ravintoloissa tapahtuneet pahoinpitelyt vähenivät merkittävästi rajoitustoimien johdosta. Kotona vietetyn ajan kasvu sen sijaan heijastui kotihälytystehtävien jyrkkään kasvuun.

Rajoituksiin liittyvä soveltaminen, erityisesti asiakasmääriin liittyvät linjaukset, on näkynyt muille viranomaisille kuin tartuntatautiviranomaisille tulevissa yhteydenotoissa. Sisäministeriö arvioi, että rajoitusten kohteilla on ollut vaikeuksia saada neuvontaa toimivaltaisilta viranomaisilta.

Taloudelliset vaikutukset

- Muutokset ravintola-alalla alkoivat jo ennen hallituksen kehotusta välttää ravintoloissa asioimista
- Myynti ravintola-alalla laski radikaalisti keväällä; myynti kotimaisille asiakkaille elpyi heinäkuussa viime vuotta korkeammalle tasolle
- Ravintola-alan ammateissa työttömien ja lomautettujen lukumäärä nousi korkeimmillaan nelinkertaiseksi huhtikuussa 2020 verrattuna koronakriisiä edeltäneeseen aikaan. Edelleen syyskuussa 2020 heitä on kaksinkertainen määrä helmikuuhun 2020 verrattuna.
- Rajoitustoimenpiteillä voi olla myös positiivisia taloudellisia vaikutuksia kuluttajien luottamuksen kautta

Kevään sulkutoimien aikaan ravintola-alan myynti kotimaisille asiakkaille oli noin - 70 % verrattuna edellisvuoteen Nordean luottokorttidatan perusteella. Samaan aikaan lomautusten määrä alalla kasvoi erittäin korkeaksi. Nämä muutokset alkoivat tapahtua ennen kuin hallitus ensimmäisen kerran kehotti kansalaisia välttämään ravintoloissa asioimista.

Korkeimmillaan työttömien ja lomautettujen määrä ravintola-alalla oli huhtikuussa 2020, jolloin se oli nelinkertainen verrattuna koronakriisiä edeltävään aikaan.

Maaliskuun alusta alkaen yli 25 prosenttia matkailu- ja ravintola-alalla toimivista yrityksistä ovat lomauttaneet työntekijöitään.

Ravitsemisalalan työllisyystilanne on kohentunut huomattavasti sen jälkeen, kun rajoitusten purkaminen aloitettiin kesällä 2020. Nordean luottokorttidatan perusteella ravintola-alan myynti kotimaisille asiakkaille oli heinäkuussa elpynyt jo edellisvuotta korkeammalle tasolle. Syyskuussa myynti on ollut hieman edellisvuotta hiljaisempaa.

Verotietojen perusteella arvioiden noin 29 prosenttia ravintola-alan tuloista tulee alkoholin myynnistä. Anniskelu ravintoloissa laski keväällä erittäin dramaattisesti tyrehtyen käytännössä kokonaan sulkutoimien ajaksi. Vielä kesäkuussakin anniskelu oli kolmanneksen suppeampaa kuin edellisvuonna.

Syyskuun alkuun mennessä lomautettujen ja työttömien määrä ravitsemusalalla oli laskenut noin 20 000 henkeen. Syyskuussa 2020 voimassa olevat alan rajoitustoimet eivät näytä merkittävästi heikentävän ravitsemusalalan taloudellista tilannetta ja merkittävä osa alalta työttömäksi jääneistä on kyennyt palaamaan töihin. Kuitenkin työttömyys on edelleen alalla poikkeuksellisen korkea, noin kaksinkertainen verrattuna aikaan ennen koronakriisiä. Yhtenä syynä tähän on ulkomaisten asiakkaiden puute.

Tämänhetkisten (25.9.2020) rajoitteiden suorat taloudelliset vaikutukset yrityksille ovat verrattain rajalliset. Ne aiheuttavat yrityksille jonkin verran suoria kustannuksia ja tulonmenetyksiä. Toisaalta kuluttajien pelko tartuntaa kohtaan aiheutti keväällä erittäin mittavia taloudellisia tappioita ravitsemusliikkeille. Rajoitustoimenpiteet voivat myös edesauttaa kuluttajien luottamuksen säilymistä, jolloin niillä voi olla myös myönteisiä taloudellisia vaikutuksia.

Ravintola-alalla kehitys on polarisoitunut siten, että ne yritykset, joiden liiketoiminta pohjautuu vaikkapa sairaaloiden ja laitosten ruokapalvelutoimintaan, tai ruuan ulosmyyntiin, ovat kuitenkin pärjänneet hyvin.

On mahdollista, että ravintoloihin kohdistuneet rajoitukset osaltaan selittävät myös päivittäistavarakaupan kasvua (+ 7,3 %) vuoden 2020 toisella neljänneksellä.

Vaikutukset heikommassa työmarkkina-asemassa oleviin

Ravitsemusliikkeisiin kohdistuvat rajoitustoimet ja siten vaikutukset alan työllisyyteen saattavat lisätä taloudellista eriarvoisuutta. Tutkimustiedon mukaan mitä suuremman osuuden töistä työntekijä voi tehdä kotona, sitä pienempi riski on irtisanomiseen. Kansainvälisiä tutkimustuloksia ei voida suoraan yleistää Suomeen, mutta todennäköisesti Suomessakin heikommassa työmarkkina-asemassa olevat kärsivät pandemian vaikutuksista eniten.

Työmarkkinoilla maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt työskentelevät valtaväestöä tavallisemmin palvelu- ja hoiva-aloilla ja pien- tai yksinyrittäjinä ja ovat siten haavoittuvammassa asemassa valtaväestöön nähden. Näissä ryhmissä taloudellinen epävarmuus on suurempaa ja vastaavasti kyky kestää talouden äkillisiä muutoksia heikompaa.

Vaikutukset tuottajiin

Alkutuottajien suoratoimitukset ravintoloihin ovat pienentyneet.

Koulu- ja työpaikkaruokailun supistaminen on johtanut kotimaisen kasvatetun kalan ja maidon kulutuksen vähentymiseen. Niistä puolestaan on seurannut ympäristölupavelvollisille toiminnoille vaikeuksia noudattaa toimintoja koskevia lupamääräyksiä.

3.8 Julkisten tilojen sulkeminen

Valtioneuvosto linjasi 19.3.2020 koronavirustartuntojen leviämisen hidastamiseksi ja riskiryhmien suojelemiseksi lisätoimenpiteistä. Julkisten tilojen aukioloon liittyvät rajoitukset olivat mukana tässä kokonaisuudessa. Hallitus linjasi 31.5.2020 rajoitusten asteittaisesta ja hallitusta luopumisesta 1.6 alkaen. Tavoitteena oli estää epidemian leviämistä niin, että se haittaa mahdollisimman vähän ihmisiä, yrityksiä, yhteiskuntaa ja perusoikeuksien toteutumista. Lievennyksiä tuli mm. kokoontumisrajoituksiin, tilaisuuksien ja tapahtumien järjestämiseen sekä julkisten tilojen aukioloon.

Terveydelliset vaikutukset

Julkisten tilojen sulkeminen vähentää yleisesti kokoontumista ja sosiaalisia kontakteja. Toimenpiteen vaikutuksia on vaikeaa erottaa useista muista samanaikaisesti toteutetuista sosiaalisia kontakteja vähentävistä ja hygieniaa parantavista toimenpiteistä.

Kevään jälkeen julkisten tilojen sulkemista on toteutettu vain vähän. Merkitys korostuu, kun paikallinen tilanne tartuntojen/altistumisten osalta lisääntyy.

Sosiaaliset vaikutukset

- Eriarvoisuuden vahvistuminen viranomaisten kanssa asiointissa

Poikkeusolojen aikana lähes kaikkien valtion viranomaisten asiakaspalvelupisteiden aukioloaika rajoitettiin lyhentämällä aukioloaikoja. Merkittävä osa palvelupisteistä otti vastaan vain etukäteen ajan varanneita asiakkaita. Osa asiakaspalvelupisteistä suljettiin käyntiasiointeilta kokonaan.

Yhteisten asiakaspalvelupisteiden osalta maaliskuun puolivälistä alkaen palvelutapahtumien määrä putosi lähes 50 %. Yksi syy lienee kirjastojen kiinniolo, koska eräät asiointipisteet sijaitsevat kirjastoissa.

Asiointipisteiden palvelutapahtumien määrä lähti uudestaan nousuun elokuun alusta, tosin syyskuun 2020 puolivälissä tapahtumien määrä on taas laskusuunnassa.

Kirjastojen sulkeminen vaikeutti opiskelijoiden ja pienituloisimpien pääsyä tiedon lähteille sekä Maahanmuuttoviraston asiakkaiden sähköistä asiointia ja paperisten hakemuslomakkeiden tulostamista.

3.9 Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden, oppilaitosten, päiväkotien, asuntojen ja vastaavien tilojen sulkeminen

Tartuntatautien torjunnassa kunnan ja valtion viranomaisilla on mahdollisuus ja velvollisuuskin tarpeen vaatiessa turvautua poikkeuksellisiin toimiin. Laajaa tartunnan vaaraa aiheuttavan yleisvaarallisen tartuntataudin torjumiseksi kunnassa tartuntatautien torjunnasta vastaava toimielin voi 58 §:n mukaan päättää sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden, oppilaitosten, päiväkotien, asuntojen ja vastaavien tilojen sulkemisesta ja yleisten kokousten tai yleisötilaisuuksien kieltämisestä. Toimenpiteen on oltava välttämätön leviämisen estämiseksi. Toimivaltainen toimielin määrittellään kunnan hallintosäännössä, ja lienee yleensä terveydenhuollosta vastaava lautakunta. Aluehallintovirasto voi tehdä vastaavat päätökset silloin, kun ne ovat tarpeen usean kunnan alueella. Ministeriöllä tai valtioneuvostolla ei ole tartuntatautilakiin perustuvaa vastaavaa valtakunnallista toimivaltaa.

Selvästi vakavammasta tilanteesta ja poikkeusoloista on kyse silloin, jos viranomaisilla on käytössään valmiuslakiin (1552/2011) perustuva toimivalta. Valmiuslaissa poikkeusololla tarkoitetaan myös erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaavaa hyvin laajalle levinnyttä vaarallista tartuntatautiä (3 § 5 kohta). Valmiuslaki mahdollistaa toimivaltuuksien keskittämisen ja siten päätöksenteon nopeuttamisen. Valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia voidaan kuitenkin 4 §:n mukaan käyttää vain, jos tilanne ei ole hallittavissa viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin. Ensisijaisesti tilanne on pyrittävä ratkaisemaan esim. edellä kuvatuin tartuntatautilain toimivaltuuksin.

Aluehallintovirastot antoivat 17.3.2020 määräykset, joiden mukaan oppilaitokset suljettiin ja yli 10 hengen yleiset kokoukset ja yleisötilaisuudet kiellettiin. Toimenpiteiden tarkoitus oli koronavirusepidemian rajoittaminen. Määräykset olivat voimassa 18.3.–13.4.2020 välisen ajan ja korvasivat 13.3.2020 annetut määräykset. Aluehallintovirastot määräisivät, että koulujen, oppilaitosten, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä kansalaisopistojen ja muun vapaan sivistystyön tilat suljetaan ja lähiopetus niissä keskeytetään. Kunkin aluehallintoviraston alueelleen antama määräys perustui tartuntatautilain (1227/2016) 58 §:n mukaisiin toimenpiteisiin, joilla ehkäistiin uuden koronaviruksen aiheuttaman infektion leviämistä ja sen ihmisille ja yhteiskunnalle aiheuttamia haittoja. Aluehallintovirastojen määräykset annettiin yleistiedoksiäntona.

Terveydelliset vaikutukset

- Sulkemiset ovat lakisääteisiä toimenpiteitä (tartuntatautilaki) ja monesti hyvin rajattuja ja kohdennettuja, jolloin myös tehokkaita.

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden ja muiden tilojen sulkeminen vähentävät yleisesti kokoontumista ja sosiaalisia kontakteja. Toimenpiteiden vaikutuksia on vaikeaa erottaa useista muista samanaikaisesti toteutetuista sosiaalisia kontakteja vähentävistä ja hygieniää parantavista toimenpiteistä.

Sosiaaliset vaikutukset

- Maahanmuuttajien kotoutuminen vaikeutui
- Sosiaali- ja terveyshuollon yksiköiden sulkeminen voi lisätä muiden sairauksien aiheuttamia vaikutuksia
- Toisen asteen opetus on voitu järjestää pääsääntöisesti opetussuunnitelman ja tutkintojen perusteiden mukaisesti
- Korkeakouluissa tutkinto-opiskelijoiden suorittamien opintopisteiden määrä väheni hieman verrattuna viime vuoteen. Alakohtaiset erot ovat suuria: joillain aloilla opintopisteitä suoritettiin enemmän verrattuna viime vuoteen.

Sote-yksiköiden sulkeminen voi vaikuttaa haitallisesti sote-palveluiden saatavuuteen ja lisätä näin muiden sairauksien aiheuttamaa taakkaa yhteiskunnassa.

Maahanmuuttajien kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan vaikeutui, ja joidenkin turvapaikanhakijoiden osalta mielenterveyden ongelmat lisääntyivät. Turvapaikanhakijana olevissa eroperheissä lasten tapaamisoikeudet toisen vanhemman kanssa heikentyivät, kun vastaanottokeskus ei voinut tarjota tiloja tapaamisia varten.

Maahanmuuttajien parissa toimivien järjestöjen viesti on, että haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien pääsy palveluihin vaikeutui kevään aikana.

Opiskelijoiden oikeus opetukseen ja hyvinvointi on lähiopetuksen myötä palaamassa ennalleen kevään etäopetusta edeltäneelle tasolle. Ohjaus- ja tukitoimien vahvistamisen myötä syrjäytymisen vaarassa olleet opiskelijoiden hyvinvointia on voitu parantaa.

Toisen asteen oppilaitosten tilojen sulkeminen on ollut vähäistä ja perustunut kunnallisiin ja aluehallintoviranomaisten antamiin määräyksiin oppilaitosten tilojen käytön rajoittamisesta tartuntojen ehkäisemiseksi. Opetus on voitu järjestää pääsääntöisesti opetussuunnitelman ja tutkintojen perusteiden mukaisesti.

Syksyn ylioppilaskirjoituksiin varautuminen on sujunut hyvin. Mikäli epidemiatilanne heikenee syksyn aikana ja oppilaitosten tiloja joudutaan epidemian hillitsemiseksi sulkemaan, arvioidaan sen hidastavan opintoja ja kuormittavan henkisesti opiskelijoita.

Mikäli opetus jatkuu pitkään pelkästään etänä, osalla opiskelijoita kasvaa riski opintojen keskeytymiseen. Mahdolliseen etäopetukseen siirtymisen arvioidaan sujuvan kuitenkin hyvin kuten viime kevään aikana.

Korkeakouluopetusta ja tutkimusta toteutetaan pääosin etänä korkeakoulujen omin päätöksin osaltaan suositusten pohjalta. Läsnäolona toteutetaan tiettyjä läsnäoloa vaativia opintoja. Myös opintonsa aloittaneet suorittavat opintojaan vähintään osin läsnä.

Korkeakouluissa tutkinto-opiskelijoiden suorittamien opintopisteiden määrä tammi–heinäkuussa 2020 väheni hieman verrattuna viime vuonna suoritettuihin (amk: 3,9 % vähemmän, yo: 7,4 % vähemmän). Alakohtaiset erot olivat kuitenkin suuria. Lääketieteissä, humanistisissa tieteissä ja kulttuurialalla opintopisteitä suoritettiin vähemmän. Sen sijaan kauppa-, hallinto- ja oikeustieteissä sekä palvelualoilla opintopisteitä suoritettiin enemmän kuin edeltävänä vuonna. Avoimessa korkeakoulutuksessa opintopisteitä suoritettiin enemmän kuin aiemmin.

Laeilla 515-516/2020 huomioidaan koronavirusepidemian mahdollisen jatkumisen vaikutukset opintojen järjestämiseen liittyviin korkeakoulujen lakisääteisiin velvoitteisiin ja samalla varmistetaan opiskelijoiden oikeusturvan toteutuminen (opiskeluoikeuden jatkuminen ja poissaolevaksi ilmoittautumisen mahdollisuus).

Tutkijoiden etätö rajoittaa pääsyä tutkimusaineistoihin ja -infrastruktuureihin. Rajoitukset ovat myös vaikuttaneet siihen, että kilpaillun tutkimusrahoituksen hankkeita ei ole ollut mahdollista toteuttaa alkuperäisen suunnitelman mukaisesti ja/tai aikataulussa.

Taloudelliset vaikutukset

Syyskuussa 2020 satunnaisten sote-yksiköiden sulkemisten taloudellisia vaikutuksia on vaikea arvioida. Kustannuksia syntyy sulkemisten vuoksi menetettyjen toimintojen kiinni ottamisessa aiheuttaen tuottavuusmenetyksiä ja pitkän aikavälin kustannuksia. Kotitalouksille ja työpaikoille aiheutuu kustannuksia esimerkiksi lastenhoidon järjestämisestä.

Valmistumisessa ja opintojen suorittamisessa voi tulla tietyillä aloilla viiveitä.

Perusoikeudelliset vaikutukset

Turvapaikanhakijana olevissa eroperheissä lasten tapaamisoikeudet toisen vanhemman kanssa heikentyivät, kun vastaanottokeskus ei voinut tarjota tiloja tapaamisia varten.

3.10 Rajat ylittävän matkustuksen rajoittaminen

Rajoitukset tulivat ensimmäisen kerran käyttöön 19.3.2020.

Valtioneuvosto päätti viimeksi 24.9.2020 maahantulon rajoituksista, jotka tulivat voimaan 28.9. Maahantulon rajoitukset otettiin uudestaan käyttöön Suomen ja Islannin, Norjan, Ruotsin, Saksan, Slovakian ja Viron välisessä liikenteessä sekä Georgian, Kanadan ja Tunisian asukkaille, jotka matkustavat kotimaastaan Suomeen. Rajoitukset poistuivat San Marinosta Suomeen saapuvasta liikenteestä. Edelleen mahdollista on päivittäinen liikenne Suomen, Ruotsin ja Norjan välisellä maarajalla rajayhteisöjen välillä. Lisäksi 28.9. alkaen Suomessa voi käydä työssä Ruotsista ja Virosta ilman omaehtoista 14 vuorokauden karanteenia. Tästä lähtien maalistaus voi muuttua aina viikoittaisen tarkastelun myötä.

Maahantulon rajoitusten muutokset tehdään THL:n asiantuntija-arvion perusteella kunkin maanantain tietojen perusteella. Raja-arvoa 25 uutta tautitapausta 100 000:ta henkilöä kohden edellisen 14 päivän aikana sovelletaan EU- ja Schengen-maihin sekä EU-neuvoston määrittelemiін ns. Vihreän listan maihin. Mahdollisista muutoksista päätetään torstaisin valtioneuvoston istunnossa. Sisärajaliikenteellä tarkoitetaan Suomen ja muiden Schengen-alueeseen kuuluvien maiden välistä liikennettä. 28.9. alkaen maahantuloa ei rajoiteta Kyprokselta, Latviasta, Liettuasta, Liechtensteinista, Puolasta, San Marinosta ja Vatikaanista Suomeen.

Työmatkaliikenteen osalta työvoiman maahanmuutto pysähtyi maaliskuussa valtioneuvoston päätettyä rajavalvonnan väliaikaisesta palauttamisesta sisärajoilla sekä eräiden rajanylityspaikkojen sulkemisesta ja liikenteen rajoittamisesta ulkorajoilla. 9.4. alkaen sallittiin välttämätön työmatkaliikenne huoltovarmuuden kannalta kriittisiin työtehtäviin.

1.5.2020 alkaen sallittiin maahantulo Suomen myöntämällä oleskeluluvalla ja 14.5.2020 alkaen sallittiin Schengen-alueelta ja muista EU-maista työn ja toimeksiannon perusteella tapahtuva liikenne. Elokuussa otettiin käyttöön erityisryhmämenettely. 1.10. alkaen voimassa uuden rajaliikenteen hybridimallin mukainen siirtymäaika. 23.11. voimaan astuu uusi rajaliikenteen ns. 'testaa ja tule' -hybridimalli.

Terveydelliset vaikutukset

- Kokonaisuudessa rajoitus on ollut tehokas toimenpide
- Lentokentillä todetuissa seulontatesteissä noin 1 % näytteistä positiivisia
- Syyskuussa 2020 uusien tartuntojen painopiste on kääntynyt enemmän Suomessa saatuihin tartuntoihin

Ulkomailta peräisin olevien koronataartuntojen osuus kaikista Suomessa todetuista tapauksista on vaihdellut epidemian kuluessa. Epidemian alkuvaiheessa ja kesän 2020 aikana valtaosa uusista tautitapauksista on liittynyt rajat ylittävään matkustamiseen. Lentokentillä todetuissa seulontatesteissä noin 1 % näytteistä on ollut positiivisia.

Epidemian nopean leviämisen alueilta, kuten Balkanilta saapuvien matkustajien keskuudessa positiivisia on ollut enimmillään 13 prosenttia lentomatkustajista.

Syyskuussa 2020 on todettu useita kotoperäisiä tartuntaryyppeitä ja uusien tartuntojen painopiste on kääntynyt enemmän Suomessa saatuihin tartuntoihin. Kokonaisuudessa matkustamisen rajoittaminen on kuitenkin toistaiseksi ollut tehokas toimenpide epidemian leviämisen ehkäisemisessä.

Sosiaaliset vaikutukset

- Kansainvälisen yhteistyön rajoitukset vaikuttavat Suomen ulkosuhteiden hoitoon
- Maahanmuutto ja kiintiöpakolaisten maahantulo on vaikeutunut
- Liikenneyhteyksien puuttuminen on vaikeuttanut laittomasti maassa oleskelevien poistamista
- Tullirikollisuus hyödyntää uusia reittejä ja kuljetustahoja, kuten posti- ja rahtiliikennettä
- Korkeakouluissa opiskelija- ja henkilöstöliikkuvuus lukuvuodella 2020–21 jää normaalia matalammaksi
- Merkittävät sosiaaliset vaikutukset Suomen ja Ruotsin rajaseudulla

Suomen kansainvälinen asema

Diplomatian toimintaedellytysten arvioidaan heikenneen. Luottamuksellisten suhteiden ja tehokas suhteiden hoito eivät ole entiseen tapaan mahdollisia etävälinein ilman henkilökohontaista kanssakäymistä, vaikka yhteydenpito onkin paikoittain saattanut jopa tihentyä. Kansainvälisten kokousten ja luottamuksellisten tapaaminen ei ole matkustusrajoituksista ja niihin liittyvistä karanteeneista johtuen ollut mahdollista. Rajoitustoimi hankaloittaa myös kehitysyhteistyötä.

Kansainvälisen yhteistyön rajoitukset saattavat vaikuttaa mahdollisuuksiin kehittää sotilaallisia suorituskykyjä.

Ulkoministeriö arvioi, että rajoitustoimilla voi olla negatiivinen vaikutus maakuvaan, jolloin Suomi ei näyttäydy avoimena yhteiskuntana.

Ihmisten kansainvälisen kanssakäymisen määrän romahtaessa yhteydet kansakuntien ja yksilöiden välillä voivat haurastua ja johtaa keskinäisen luottamuksen laskuun.

Maahanmuutto

Työn, perheen tai opiskelun vuoksi Suomeen saapuvien maahanmuuttajien tulo on estynyt tai ollut hyvin rajoitettua. Maahanmuuttovirasto on priorisoinut huoltovarmuusaloille ja kausityöhön tulevien lupahakemusten käsittelyä.

Helsingin seudulle muutti ulkomailta huomattavasti aikaisempaa vähemmän (–1 225) ihmisiä edellisvuoteen verrattuna huhti-kesäkuussa 2020. Myös maastamuuttojen määrä väheni (–520). Erityisesti ulkomaan kansalaisten tulomuutot ulkomailta vähenivät edellisvuodesta.

Turvapaikanhakijat

Uusien Suomeen saapuvien turvapaikanhakijoiden määrä laski ennätysellisen matalaksi. Tämä liittyy pääosin liikenneyhteyksien vähyyteen ja matkustamisrajoituksiin globaalisti eikä Suomen rajoitustoimiin. Kaikki Suomeen saapuneet turvapaikanhakijat on otettu vastaan.

Kiintiöpakolaisten maahantulo on vaikeutunut.

Matkustusrajoitukset ja liikenneyhteyksien puuttuminen ovat vaikeuttaneet laittomasti maassa oleskelevien maasta poistamista sekä avustettua vapaaehtoista paluuta kotimaahan.

Opiskelija- ja henkilöstöliikkuvuus korkeakoulutuksessa

Lähes kolmannes suomalaisista korkeakouluista on perunut sekä lähtevän että saapuvan opiskelijaliikkuvuuden syyslukukauden 2020 osalta johtuen koronapandemian aiheuttamasta epävarmuudesta eri maissa. 25 korkeakoulua ilmoittaa kuitenkin aikovansa toteuttaa opiskelijaliikkuvuutta syksyllä, jos olosuhteet sen sallivat. Lähes kaikki korkeakoulut arvioivat, että lukuvuoden 2020–2021 opiskelijaliikkuvuus tulee jäämään määrällisesti normaalitasoa alhaisemmaksi. Matkustusrajoitukset vaikuttavat negatiivisesti myös henkilöstön liikkuvuuteen ja mahdollisuuteen osallistua kansainväliseen tutkimusyhteistyöhön sekä konferensseihin.

Vaikutukset Suomen ja Ruotsin rajaseudulla

Rajanylitysten rajoittamisella oli merkittäviä sosiaalisia vaikutuksia, jotka alueellisesti vaikuttivat eniten Suomen ja Ruotsin rajaseudulla ja siellä etenkin Tornio-Haaparanta kaksoiskaupungissa, jossa vaikutukset kansalaisten jokapäiväiseen elämään olivat suuria.

Tullirikollisuus

Rajoitustoimilla on ollut vaikutus tullirikollisuudessa toimivien rikollisten toimintatapoihin ja rikosten määrään. Rikollistahot ovat mukautuneet tilanteeseen ja kehittäneet toimintaansa salakuljetuksen ja muun rikollisuuden ylläpitämiseksi hyödyntämällä mm. uusia reittejä, kuljetusmuotoja ja tuotteita.

Matkustajaliikenteen keskeytymisen seurauksena kiellettyjen aineiden ja rajoitusten alaisten tuotteiden salakuljetus henkilöliikenteessä estyi, mutta maahantuonti on korona-aikana jatkunut kasvavissa määrin posti, pikarahti- ja rahtiliikenteessä. Postiliikenteessä on paljastunut isompia huumausainelähetyksiä ja runsaasti nuuskaa sekä uutena ilmiönä huomattavan paljon nikotiini-nuuskaa. Rahtiliikenteessä on salakuljetettu maahan huumausaineiden lisäksi nuuskaa, savukkeita ja alkoholia.

Taloudelliset vaikutukset

- Suomi on vahvasti vientivetoinen maa. Taloudelliset vaikutukset yrityksiin vaihtelevat toimialoittain ja yrityksittäin. Pääosin vaikutukset ovat kuitenkin haitallisia, niin myös vientiteollisuudelle.
- Taloudellisen toimeliaisuuden vähentymiseen vaikuttavat myös yksilöiden käyttäytymisen muutokset, eivät ainoastaan rajoitustoimet.
- Useat liikennemuodot autoalasta, meriliikenteeseen ja lentoliikenteeseen ovat kärsineet suuria taloudellisia tappioita ja vaikeuksien odotetaan jatkuvan.
- Kausityöntekijöitä on tullut Suomeen alle puolet verrattuna normaalitilanteeseen. Huoltovarmuusaloille ja kausityöhön tulevien lupahakemusten käsittelyn priorisointi on viivästyttänyt muiden hakemusten käsittelyä.
- Rajoitustoimien työllisyysvaikutukset vaihtelevat alueittain.
- Huoltovarmuuden kannalta kriittisillä toimialoilla huoltotoimenpiteitä on jouduttu siirtämään myöhemmäksi

Matkailuala

Rajat ylittävän matkustamisen pysähtyminen, Uudenmaan rajojen sulkeminen, kokoontumisrajoitukset ja ravintoloiden toimintaa koskevat rajoitukset käänivät matkailukysynnän laskuun ja lopulta lähes pysähdyksiin huhti-kesäkuun ajaksi. Heinäkuussa matkustaminen

varovasti käynnistyi, mutta lomakauden päätyttyä odotukset syksyn ja talven osalta ovat matalat.

- Matkailu Suomeen oli vuoden 2020 toisella vuosineljänneksellä 87 % pienempää kuin vuotta aiemmin.
- Maahan saapuneiden laivamatkustajien määrä tammi-heinäkuussa 2020 oli 60,6 % pienempi kuin vastaavana ajankohtana vuotta aikaisemmin.
- Kaikki tämän vuoden risteilyaluskäynnit Helsinkiin on peruttu. Ensi vuodelle on alustavasti varattu noin 300 risteilyalusikäntiä.
- Ulkomaisten matkailijoiden rekisteröidyt yöpymisvuorokaudet vähenivät tammi-heinäkuussa 55 prosenttia viime vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna.
- Suomalaiset tekivät kotimaan vapaa-ajanmatkoja tammi-huhtikuussa noin 40 prosenttia edellisvuotta vähemmän.
- Syyskuun lopussa ulkomailta lentäen Suomeen saapuvia matkustajia on alle 2 000 päivässä.
- Maaliskuun alusta alkaen yli 25 prosenttia matkailu- ja ravitsemusalalla toimivista yrityksistä ovat lomauttaneet työntekijöitään.

Liikenne- ja logistiikka-ala

Rajoitusten seurauksena Suomen rajojen yli kulkeva liikenne väheni suuresti keväällä 2020. Jaksolla 4–6/2020 itärajan liikenne oli 94 % vähäisempää edellisen vuoden vastaavaan jaksoon verrattuna. Ulkorajat ylittävä lentoliikenne väheni 98 % ja ulkorajat ylittävä meriliikenne lakkasi lähes kokonaan. Sisärajoilla (Ruotsi, Norja, Viro ja lentoliikenne) rajanylitykset vähenivät n. 90 %, pois lukien Tornio, jossa vähennys oli noin 60 %.

Liikennealaan kohdistuvia taloudellisia vaikutuksia ei voi erottaa yleisestä käyttäytymisen muutoksesta ja muiden rajoitustoimien vaikutuksista.

- Finnairin mukaan yhtiön liikevaihto oli huhti-kesäkuussa 91 % pienempi kuin samana aikana vuonna 2019 (172 milj. € tappio).
- Matkustaja-autolauttavaruustamojen osavuositarkastukset raportoivat tappioista ja ennakoivat tappiollista tilikautta.
- VR kertoi tehneensä kesäkuussa matkustajaliikenteessä tappiota 14 milj. €
- Linja-autoliiton teettämän jäsenkyselyyn vastanneista yrityksistä kaksi kolmasosaa kertoi liikevaihdon vähentyneen yli 50 %
- Taksiliiton yrittäjille tekemän kyselyn vastaajista 36 % ilmoitti liikevaihdon laskeneen yli 80 %
- Pakettilogistiikan määrä on kasvanut. Verkkokaupan myynti oli elokuun 2020 lopussa noin 10 prosenttia suurempaa kuin vuonna 2019. Samaan aikaan maanteiden tavarankuljetuksissa liikevaihto on heikentynyt n. 40 prosentissa

kuljetusyrityksistä. Kuljetusmäärien arvioidaan heikentyvän entisestään tulevina kuukausina.

Kausityövoima

Kausityöntekijöitä tulee maahan normaalioloissa 16 000, lopulta Suomeen on tullut 7 000 henkilöä. Erotus on katettu osittain kotimaisella työvoimalla. Tilanteen kartoitus on kesken.

Kausityöhön oikeuttavia oleskelulupia on myönnetty tammi-elokuussa 2020 enemmän kuin 2019 vastaavalla ajalla. Kausityötodistuksia viisumivapaiden maiden kansalaisille on myönnetty elokuun 2020 loppuun mennessä enemmän kuin vuonna 2019 yhteensä.

Kun tietyt ehdot täyttävien kausityöläisten Suomeen tulo sallittiin, Maahanmuuttovirasto on priorisoinut huoltovarmuusaloille ja kausityöhön tulevien lupahakemusten käsittelyä. Priorisointi on viivästyttänyt vastaavasti muiden hakemusten käsittelyä.

Vaikutukset viranomaistoimintaan

Rajoitustoimilla ja varautumisella tilanteeseen oli taloudellista vaikutusta sisäasiainhallinnossa. Esimerkiksi poliisille tuli uusia lisätehtäviä kuten mm. Uudenmaan sulun valvonta, tähän liittyvät lisähankinnat ja muut työtehtävät. Samoin Rajavartiolaitokselle aiheutui huomattavia otsikossa mainittuja vaikutuksia (henkilöresurssit, taloudelliset vaikutukset) esimerkiksi sisärajavälvonnan palauttamisesta.

Omaehtoisen karanteenin vaikutukset työmatkoihin ja yrityksiin

Omaehtoista 14 vuorokauden karanteenia koskevat suositukset muuttuivat elokuussa 2020. Aiempi suositus salli työtehtävien suorittaminen maahan saapumisen tai paluun jälkeen. Edellytyksenä kuitenkin oli, että työtehtävien suorittaminen on mahdollista terveysturvallisuutta vaarantamatta ja muutoin omaehtoisen karanteenin suositusta noudattaen. Työ- ja elinkeinoministeriö arvioi, että nykyisen suosituksen negatiiviset yritys- ja työllisyysvaikutukset ovat merkittäviä.

Matkustusrajoitukset aiheuttavat suomalaisille yrityksille kolmenlaista kustannuksellista tai taloudellista haittaa:

1. karanteenien aiheuttamat ylimääräiset työvoima- ja asumiskustannukset
2. karanteenien vuoksi tekemättä jääneistä töistä aiheutuvat viivästyskustannukset
3. karanteenien vuoksi toteutumatta jääneet uudet liiketoimet.

Teollisuuden kysyntä heikkenee edelleen. Teollisuudessa, jossa huolellinen projektointi ja erityisesti täsmällinen aikataulutus ovat tehokkuuden ja tuloksellisuuden avaintekijöitä, tuotantoprosessit eivät siedä viivästystä. Esimerkiksi laivanrakennusteollisuudessa, jossa ulkomailta tulevan työmatkaliikenteen merkitys tuotannon etenemisen kannalta on kriittinen, aluksen valmistumisen ja luovuttamisen viivästyminen tarkoittaa yleensä merkittäviä myöhästymissakkoja.

Huoltovarmuuden kannalta kriittisillä toimialoilla (esim. energia-ala) esimerkiksi huolto- ja korjaustoimenpiteisiin tarvitaan säännöllisesti ulkomaista asiantuntijatyövoimaa käytännössä välittömästi eli ajassa, jossa koronatestissä ei välttämättä ehditä käydä tai (negatiivista) tulosta saada. Lisäksi matkustusrajoitusten vuoksi joitakin huoltotoimenpiteitä on jouduttu siirtämään myöhemmäksi. Tutkimustietoa tai arvioita ei vielä ole käytettävissä siitä, millaisia vaikutuksia matkustusrajoituksista aiheutuneilla viiveillä on mahdollisesti ollut.

Kulttuuri ja liikunta

Pääkaupunkiseudun museokohteissa ulkomaalaiskävijöiden osuus on normaalitilanteessa merkittävä. Matkustusrajoitukset vähentävät siten niissä kävijämääriä ja tuloja merkittävästi.

Eri taiteenaloilla ja kulttuuritapahtumissa matkustusrajoitukset vaikuttavat mm. ohjelmistosuunnitteluun ja -toteutukseen, millä on välillisiä taloudellisia vaikutuksia. Erityisesti musiikissa kansainväliset vierailut ovat tärkeä osa toimintaa. Kuvataiteissa kansainväliseen toimintaan liittyvät peruutukset (mm. näyttelyt, taidemessut ja tilaukset) vaikuttavat suoraan taiteilijoiden ansioihin. Kulttuurivienti on vaikeutunut.

Myönteisenä asiana kansainvälisissä elokuvatuotannoissa Suomi on noussut houkuttelevaksi kuvausmaaksi turvallisuutensa vuoksi. Tämän vuoksi on syntynyt tarve ulkomaisten tuotantoryhmien maahan pääsulle ja näihin tarpeisiin on pyritty vastaamaan.

Liikuntajärjestöjen järjestämien kansainvälisten kilpailutapahtumien järjestäminen hankaloituu tai estyy. Tällä voi olla vaikutuksia useiden liikuntajärjestöjen talouteen. Kansainvälisessä harjoittelu- ja kilpailuympäristössä toimivien ammatturheilijoiden ammatinharjoittaminen estyy tai hankaloituu.

Perusoikeudelliset vaikutukset

- Suomen kansalaisen perusoikeus lähteä maasta ja palata Suomeen on vaikeutunut liikenneyhteyksien radikaalin vähentymisen vuoksi

Suomen kansalaisen perusoikeus on lähteä maasta ja palata Suomeen. Suomen kansalaisten osalta rajanylitysten rajoittaminen on suositusluontoinen. Suomen kansalaisen osalta

maasta poistumista ei saa estää, ellei matkustamisoikeutta ole erikseen rajoitettu (matkustuskielto) tai evätty (passin peruminen) lakiperusteisesti. On kuitenkin huomioitavaa, että tämän perusoikeuden toteutuminen on kuitenkin vaikeutunut liikenneyhteyksien radikaalin vähentymisen vuoksi.

Oikeudenkäytössä rajoitukset voivat vaikeuttaa ulkomailla oleskelevien asianosaisten osallistumista oikeudenkäyntiin ja todistajien kuulemista.

3.11 Yleisötilaisuuksien rajoittaminen

Valtioneuvosto linjasi koronavirustartuntojen leviämisen hidastamiseksi ja riskiryhmien suojelemiseksi lisätoimenpiteistä 16.3.2020. Sen jälkeen on annettu yleisötilaisuuksiin ja julkisiin kokoontumisiin liittyviä rajoituksia ja suosituksia. Suljettuna olleita julkisia sisätiloja avattiin hallitusti 1.6 alkaen. Näitä ovat mm. valtion ja kuntien museot, teatterit, Kansallisooppera, kulttuuritalot, harrastustilat, uimahallit ja muut urheilutilat, kuntouttava työtoiminta, työkeskukset jne. Esim. konsertit, teatteriesitykset, elokuvateatterinäytökset, festivaalit ja kulttuuritapahtumat ovat yleisötilaisuuksia. Niitä koskevat aluehallintavirastojen tartunta-tautilain nojalla tekemät rajoituspäätökset. Myös urheilukilpailut ja -sarjat voitiin käynnistää erityisjärjestelyin.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) antoi 24.8.2020 uuden ohjauskirjeen aluehallintovirastoille syyskuun kokoontumisrajoituksista. STM kehotti virastoja jatkamaan asiasisältöisesti samoja rajoitustoimenpiteitä, jotka ovat olleet voimassa 8/2020. Linjausten mukaan yleisötilaisuuksien kokoontumisten rajana on 500 henkilöä. Yli 500 henkilön tilaisuuksia voi järjestää, jos niissä pystytään noudattamaan THL:n ohjeita yleisötilaisuuksien turvallisesta järjestämisestä.

Terveydelliset vaikutukset

- Merkittäviä tartuntaketjuja yleisötilaisuuksista on toistaiseksi vähän

Yleisötilaisuuksien kieltäminen ja rajoittaminen vähentävät lähikontaktien määrää ja siten voi estää altistumisia ja tartuntoja. Sisätiloissa tartuntariski on selvästi suurempi ja laajamittaisen rajoitusten merkittävyys kasvaa huonommassa epidemiatilanteessa. Merkittäviä tartuntaketjuja yleisötilaisuuksista on toistaiseksi vähän.

Terveydellisten vaikutusten osalta yleisötilaisuuksien rajoitukset toteuttavat perustuslain (731/1999) 7 §:ssä suojattua oikeutta elämään.

Sosiaaliset vaikutukset

- Osallistumisen vähentyminen taide-, kulttuuri- ja urheilutilaisuuksiin vähentää niiden myönteisiä vaikutuksia osallisuuteen ja hyvinvointiin

Taiteella ja kulttuurilla on tutkimusten mukaan merkittäviä myönteisiä terveys- ja hyvinvointivaikutuksia. Käyntien vähentyminen taide- ja kulttuuritilaisuuksissa vähentää näitä vaikutuksia. Kulttuurisisältöjen lisääntyneen välittäminen digitaalisesti kompensoi osin tätä haittaa ja mahdollistaa myös uusia digiosallistumisen muotoja, mutta nykyinen digitaalinen tuotanto ei vastaa eläviin tapahtumiin osallistumista. Tämä koskee erityisesti osallisuuden kokemuksia ja yhteisöllisyyttä.

Osassa kuntia kulttuuritoiminnan keskeinen kohderyhmä ovat ikäihmiset, joille terveys- ja hyvinvointivaikutukset ovat erityisen tärkeitä. Ikäihmisten osallistumiseen kulttuuritilaisuuksiin vaikuttavat paitsi rajoitukset myös varovaisuus osallistua, vaikka se olisikin rajoitusten sallimissa puitteissa mahdollista.

Erilaisiin urheilu- ja liikuntatapahtumiin osallistuminen katsojana tai osallistujana on osalle väestöstä keskeinen sosiaalisen kanssakäymisen muoto sekä hyvinvoinnin ja merkityksellisen elämän osa-alue. Keskeytymisellä voi olla vaikutuksia sosiaaliseen hyvinvointiin.

Korkeakoulujen syksyn 2020 yhteishaku keväällä 2021 alkavaan koulutukseen on pienempi kuin kevään 2020 yhteishaku. Haussa on ennen kaikkea ammattikorkeakoulujen paikkoja (7 600) ja vain vähän yliopistojen paikkoja. Hakijoita ammattikorkeakouluihin oli 37 000 ja syksyn koe voidaan syyskuun 2020 alussa voimassa olleiden rajoitusten puitteissa järjestää läsnä kampuksilla lokakuun 2020 lopussa.

Taloudelliset vaikutukset

- Esittävän taiteen oman tulonhankinnan tuotot jäävät syksyllä 2020 puoleen normaalista syksystä

- Työttömien ja lomautettujen määrä taidealan ammateissa on kasvanut huomattavasti.
- Joidenkin urheilulajien osakeyhtiömuotoiset seurat ovat merkittävässä taloudellisissa vaikeuksissa
- 17 prosenttia kongressikeskuksista ja messuista katsoo olevansa konkurssiin alla kuuden kuukauden kuluttua

Näytäntö-, konsertti- ja näyttelykausi ja muu kulttuuritoiminta toteutuvat rajoitetuille yleisöille eivätkä lipputulot kata syntyviä kuluja. Normaalitylanteessa esimerkiksi valtaosa esittävän taiteen esitystoiminnasta budjetoidaan 60–90 % täyttöasteella, nyt täyttöaste voi olla 30–50 % välillä. Oman tulonhankinnan tuotot jäävät puoleen normaalista syksystä. Kiinteät kulut ovat ennallaan. Elokvateattereiden kävijät ja tulot olivat elokuun puoleen väliin mennessä noin puolet viime vuoden vastaavasta tilanteesta.

Kiertue-, vierailu- ja muu liikkuvuuteen perustuva toiminta on rajoittunutta tai loppunut kokonaan. Teosmyynti on vaimeaa ja taiteilijoiden muu tuloa tuottava toiminta on myös loppunut. Freelancereille ja muille itsensä työllistäjille ei ole työtilaisuuksia ja Covid-19-avustukset ovat soveltuneet huonokosti heidän tarpeisiin.

Kulttuurifestivaalit ja -tapahtumat peruuntuivat kesäkaudella. Loppuvuonna niitä järjestetään normaalivuosiinkin paljon vähemmän, mutta sopimukselliset, aikataululliset ja logistiset haasteet vaikuttavat jo nyt siihen, onko mahdollista suunnitella myöhemmin järjestettäväksi aiottuja tapahtumia.

Tapahtumateollisuus ry:n kesäkuussa 2020 teettämän tutkimuksen mukaan 92 % tapahtumateollisuuden toimijoista on kuluneen maalais-toukokuun aikana menettänyt 79 % liikevaihdostaan verrattuna edellisen vuoden vastaavaan aikaan. Samassa tutkimuksessa 89 % tapahtumateollisuuden toimijoista arvioi liikevaihdon menetyksen olevan kuluvan kesä-elokuun aikana 77 % verrattuna viime vuoden vastaavaan aikaan. Koko toimialaa uhkaa kuluvana vuonna jopa 1,5 miljardin euron menetykset. Koronakriisin vuoksi lomautettuna on ollut noin 9 000 työntekijää ja kuluneena kesänä työllistämättä on jäänyt jopa 136 000 tilapäistä työntekijää.

Kunnissa kulttuuritoiminnan avustuksia on leikattu.

Museoiden toiminta jatkuu pääosin normaalisti turvaohjeita noudattaen, mutta pääkaupunkiseudun museokohteissa kävijämäärät ja tulot ovat noin 30–50 % normaalitasosta, koska ulkomaalaiskävijöitä ei juurikaan ole. Kirjastojen toiminta jatkuu normaalisti turvaohjeita noudattaen.

Työttömien ja lomautettujen määrä taidealan ammateissa on kasvanut huomattavasti. Toisella vuosineljänneksellä 2020 taidealalla oli yli 10 000 työtöntä ja lomautettua. Samalla ajanjaksolla vuonna 2019 työttömiä ja lomautettuja oli noin 6 600.

Urheiluseurat ja liikuntajärjestöt

Yleisötilaisuuksien kieltäminen ja rajoittaminen vaikuttavat useiden seurojen, liikuntajärjestöjen ja erilaisten liikuntatapahtumien (myös kuntien) talouteen, kun erilaisiin liikuntaan ja urheiluun liittyviin tapahtumiin ei voida ottaa normaalia määrää osallistujia tai katsojia tai tapahtumat on jouduttu perumaan.

Joidenkin liikuntajärjestöjen sponsori- ja tv-tulot voivat vähentyä, mikäli kilpailutapahtumiin ei voida ottaa yleisöä tai tapahtumat peruuntuvat. Keväällä 2020 tulonmenetykset liikuntajärjestöille olivat arviolta 11,4 miljoonaa euroa (nettomenetykset 2,1M €). Ylimmän sarjataso sarjojen tulonmenetykset olivat noin 10 miljoonaa euroa.

Joidenkin urheilulajien oy-seurat ovat merkittävässä taloudellisissa vaikeuksissa, kun yleisötapahtumien yleisömäärää rajoitetaan. Konkurssit ovat mahdollisia. Yleisötapahtumarajoitukset vaikuttavat myös joidenkin ry-seurojen talouteen.

Kongressikeskukset ja messut

66 prosenttia kongressikeskuksista ja messuista arvioi menettävänsä vähintään 70 prosenttia liikevaihdostaan syys–joulukuussa 2020 verrattuna vastaavaan aikaan viime vuonna.

58 prosenttia yrityksistä arvioi, että vähintään 40 prosenttia henkilökunnasta on lomautettu syys–joulukuussa 2020 verrattuna vastaavaan aikaan viime vuonna. 25 prosenttia yrityksistä on irtisanonut henkilöstöään ainakin jonkin verran.

17 prosenttia kongressikeskuksista ja messuista katsoo olevansa konkurssiuhan alla kuuden kuukauden kuluttua. 83 prosenttia yrityksistä on joutunut sopeuttamaan toimintaansa, mutta toiminta jatkuu kannattavuutta tavoitellen.

Tapahtumateollisuus ry:n mukaan 92 prosenttia tapahtumateollisuuden toimijoista on maaliskuun 2020 aikana menettänyt 79 prosenttia liikevaihdostaan verrattuna edellisen vuoden vastaavaan aikaan. Koko toimialaa uhkaa kuluvana vuonna 1,5 miljardin euron menetykset.

3.12 Julkisten kokoontumisten rajoittaminen

Valtioneuvosto linjasi koronavirustartuntojen leviämisen hidastamiseksi ja riskiryhmien suojelemiseksi lisätoimenpiteistä 16.3.2020. Sen jälkeen on annettu julkisiin kokoontumisiin ja yleisötilaisuuksiin liittyviä rajoituksia ja suosituksia. Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) antoi 24.8.2020 uuden ohjauskirjeen aluehallintovirastoille syyskuun kokoontumisrajoituksista. STM kehotti virastoja jatkamaan asiasisältöisesti samoja rajoitustoimenpiteitä, jotka ovat olleet voimassa elokuussa. Linjausten mukaan yleisötilaisuuksien kokoontumisten rajana on 500 henkilöä. Yli 500 henkilön tilaisuuksia voi järjestää, jos niissä pystytään noudattamaan THL:n ohjeita yleisötilaisuuksien turvallisesta järjestämisestä.

Terveydelliset vaikutukset

Yleisötilaisuuksien ja julkisten kokoontumisten kieltäminen ja rajoittaminen vähentävät lähi-kontaktien määrää ja siten voivat estää altistumisia ja tartuntoja. Sisätiloissa tartuntariski on selvästi suurempi ja laajamittaisten rajoitusten merkittävyys kasvaa huonommassa epidemiatilanteessa. Merkittäviä tartuntaketjuja yleisötilaisuuksista on toistaiseksi vähän.

Vaikutuksia julkisten tilojen sulkemisen, yleisötapauksien rajoittamisen ja julkisten kokoontumisten rajoittamisen välillä on vaikea arvioida.

4 Toimien vaikutusarviointi eri maissa

Ulkoministeriö laati syyskuussa 2020 yhdessä Suomen edustustojen kanssa vertailuraportin, johon on kerätty tuoretta tietoa koronatoimien yhteiskunnallisista vaikutuksista eri maissa. Edustustot selvittivät relevanttien vaikuttavuusarviointien olemassaoloa, sisältöjä ja saatavuutta. Lisäksi edustustot tekivät yleisarvioita koronapandemiakriisin yhteiskunnallisista vaikutuksista ja ilmapiiristä asemamaissaan. Laaja-alaisia vaikuttavuusarvioiteja ei aineiston perusteella ole vielä muissa maissa valmistunut, mutta tiettyihin aihepiireihin kohdentuvia tutkimuksia ja erilaisia kartoituksia on useita. Suomen keskeisissä viiteryhmissä on parhaillaan käynnissä joitakin merkittäviä vaikuttavuustutkimuksia (ks. alla), joiden tuloksia on odotettavissa ensi vuonna.

Eri maissa on koronatoimenpiteistä päätettäessä haettu tasapainoa terveyden ja talouden, inhimillisten ja taloudellisten kustannusten välillä. Useissa maissa keväällä 2020 koronaepidemian ollessa pahimmillaan toimenpiteissä painotettiin voimakkaasti terveydellisiä tekijöitä päätettäessä rajoitustoimista. Talous- ja työllisyystilanteen heikkenemisen rinnalla huoli sosiaalisen eriarvoisuuden kasvusta korostuu pandemian edetessä. Perusoikeuksiin toteutumiseen liittyvät asiat eivät nouse aineistosta kovin vahvasti esiin.

Terveyden ja talouden välinen jännite on noussut näkyvästi esiin erityisesti pandemian toisen aallon kynnyksellä tai siellä jo olevissa maissa. Esimerkiksi Sveitsissä painotus on kohdistunut talouden suuntaan välttämällä yhteiskunnan lockdown -tilannetta; Belgiassa toimenpiteet tullee painottumaan talouden toipuminen ja ennätyskorkean velan kontrollointi; Unkarissa ja Hollannissa hallitusten painotus toisessa aallossa on taloudessa; UK, jossa syksyn aikana talous on korostunut eikä kevään kaltaisia rajoituksia ole vielä asetettu; Kanada on keskittynyt sekä terveystilanteeseen että toimeentulon turvaamiseen, yritysten hengissä pitämiseen ja irtisanomisten välttämiseen; Ranska on tehnyt alkusyksystä linjamuutoksen kohti taloutta ja työpaikkojen pelastamista; Virossa on vähän rajoitustoimia, koska keskiössä on talouden käynnissä pitäminen.

Huoli sosiaalisten haittojen laajentumisesta ja niihin liittyvistä pitkäaikaisista vaikutuksista on lisääntynyt. Esimerkiksi Kanadassa psyykkisten sairauksien ja perheväkivallan lisääntyminen; Irlannissa yhteiskunnan turvaverkon puutteellisuuden paljastuminen ja lähes 38 % nuorisotyöttömyys; Espanja on pakotettu vakavasti heikentyneessä taloustilanteessa painottamaan taloudellisia ja sosiaalisia näkökulmia.

Useissa maissa epidemian hallintaan liittyvät toimenpiteet ovat velvoittavia rajoituksia, joihin on myös liitetty sanktioita (esim. Sveitsin karanteenipakko; koronatoimet perustuvat velvoittaviin rajoituksiin, joiden noudattamatta jättämisestä seuraa/voi seurata sanktioita; Unkari, jossa on laajennettu maskipakko; Espanja, jossa kansalaisten vapauksia rajoittavat toimet

on annettu määräyksiä, joihin liittyy sanktio; Kanada/Quebecin provinssi, jossa maskipakkoon on liitetty sakkorangaistus; Itävallassa lockdownin enimmäiskesto on laissa asetettu 10 päivän mittaiseksi.)

Maailmalla on tunnistettavissa myös merkkejä päätöksenteon poliittis-taktisten painotusten lisääntymisestä pandemian pitkittyessä ja kansalaisten kriittisten ääntenpainojen voimistuksessa.

Seuraavassa on lisää maaspesifejä nostoja ulkoministeriön tuottamasta aineistosta.

Ruotsissa hallituksen toimesta on aloitettu useita arviointeja. Niistä merkittävin on Koronakomissio, joka arvioi 2021–2022 mennessä hallituksen, kansallisten viranomaisten sekä alue- ja paikallishallinnon toimia koronaviruksen leviämisen rajoittamiseksi. Lisäksi komissio tarkastelee pandemian vaikutuksia, tekee esityksen Ruotsin kriisivalmiuden parantamiseksi tarvittavista toimista, ja vertailee Ruotsin ja muiden maiden toimenpiteitä. Myös lääketieteellinen asiantuntijaryhmä tarkastelee pandemiaa sekä siihen liittyviä toimia lääketieteellisestä näkökulmasta. Tämä arvio valmistuu vuoden 2021 aikana. Vaikutuksia vientiin ja sisämarkkinoihin selvittää Kommerskollegium vielä tämän vuoden puolella. Koronakriisi on Ruotsin pahin kriisi sitten sotien, vaikutukset talouteen ovat laajemmat kuin vuoden 2008 finanssikriisin. Erityisesti työllisyysvaikutukset ovat merkittävät. Nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyys haasteena. Tämä siitähän huolimatta, että Ruotsin asettamat koronatoimet ovat olleet muita maita höllempiä. Kansanterveyttä ajatellaan Ruotsissa kokonaisvaltaisesti. Taloutta ja terveyttä ei aseteta vastakkain.

Tanskassa poliittisesti riippumaton arviointiryhmä arvioi koronatoimien yhteiskunnallisia vaikutuksia. Arviointi valmistuu tammikuussa 2021. Arviointiryhmä keskittyy työssään ns. hätälainsäädäntöön, jolla tiukennettiin epidemialakia sekä terveydenhuollon toimintavalmiuksiin koronaepidemian aikana. Tanskassa terveydellisten näkökohtien korostaminen ja varovaisuusperiaate leimasivat etenkin ensimmäisen vaiheen koronatoimia, mutta talousnäkökohdat olivat päätöksenteossa vahvoina rinnalla heti alusta ja näkyivät hallituksen hyvin nopeassa toiminnassa elinkeinoelämän tukipakettien muodossa. Sosiaaliset ja perusoikeudelliset aspektit ovat Tanskan keskustelussa jääneet vähemmälle huomiolle, vaikka esim. huomattavien lainsäädäntömuutosten (ns. hätälainsäädäntö) käsittely erittäin tiukalla aikataululla on aiheuttanut arvostelua etenkin asiantuntijoiden keskuudessa.

Norjan koronatoimia arvioi huhtikuussa 2020 asetettu riippumaton komissio. Valtion tarkastuslaitos on aloittanut oman tutkintansa 21.9.2020. Tuloksia on luvassa keväällä 2021. Viranomaiset ovat huolissaan kansalaisten höllentyneestä otteesta ja suoranaisesta kyllästyemisestä toimenpiteisiin. Norjan strategia perustuu nyt paikallisten tartuntaketjujen tukahduttamiseen. Jäljitystyöhön kehitetty korona-applikaatio kiellettiin kesäkuussa. Norja tasapainoilee terveydellisten, sosiaalisten, taloudellisten ja perusoikeudellisten tekijöiden balanssin

kanssa. Perusoikeuskeskustelua kevään tiukkojen rajoitusten aikana tai sen jälkeen ei Norjassa ole juuri käyty. Kaiken kaikkiaan viranomaisten toimilla vaikuttaa olevan ainakin toistaiseksi kansan tuki, joskin väsymystä on havaittavissa.

Virossa ei ole tehty laaja-alaista arviointia koronatoimien yhteiskunnallisista vaikutuksista, mutta Riigikantselei aloitti heti poikkeustilanteen julistamisen jälkeisellä viikolla koronaviruksen hoitoon liittyvät yleiset mielipidekyselyt. Ensimmäinen kysely tehtiin maaliskuun puolesavälissä, viimeisimmän kyselyn tulokset julistettiin 24.9. Kysely on toistettu tähän mennessä 14 kertaa. Tuloksia on voitu arvioida alueellisesti, eri kansalaisuusryhmien osalta sekä muutoksia ajan kuluessa.

Saksassa ei ole laadittu virallista arviota kriisin tai sen aiheuttamien toimenpiteiden yhteiskunnallisista vaikutuksista. Sen sijaan tutkimuslaitokset ovat tarttuneet kysymykseen tarkastellen sitä eri näkökulmista. Esimerkiksi Bertelsmann-säätiö on julkaissut useampia selvityksiä. Yhden niistä mukaan Saksan yhteiskunnan sisäinen yhteenkuuluvuus on kriisin aikana säilynyt ja jopa vahvistunut. Säätiö on tutkinut myös kriisin yhteiskunnallisia, taloudellisia ja teknologisia vaikutuksia ja arvioinut sillä olevan pitkäaikaisia vaikutuksia työelämään. Koronaviruksen levinneisyyden sosioekonomisia tekijöitä ja seurauksia on tarkasteltu Bielefeldin yliopiston ja Saksan taloustutkimusinstituutin raportissa. Paitsi että koronakriisi on vaikuttanut kielteisesti talous- ja työllisyystilanteeseen yleensä, kyselyjen perusteella etenkin naisten, pienyrittäjien ja freelancereiden työmarkkina-asema on heikentynyt. On kritisoitu sitä, ettei toimien vaikutuksia lapsille, nuorille ja perheille ole mietitty tarpeeksi.

Alankomaissa on käynnissä tai käynnistymässä useita tutkimuksia ja selvityksiä, joissa arvioidaan koronatilan ja koronatoimien yhteiskunnallisia vaikutuksia. Kriisin aikana on myös tehty säännöllisiä seurantatutkimuksia mm. koronatoimien vaikutuksista ihmisten elämään ja käyttäytymiseen. Parlamentin pyynnöstä on laadittu pandemian toiseen vaiheeseen valmistautumiseksi lessons learnt -selvitys. The Netherlands Institute for Social Research -virasto (SCP) tutkii hallituksen politiikan yhteiskunnallisia ulottuvuuksia laaja-alaisesti ja poikkileikkaavasti (ml. terveys, hyvinvointi, turvallisuus, opetus, työelämä).

Yhdysvalloissa laatulehdet ja ajatuspajat ovat tehneet useampiakin pienempiä arviointeja koronatoimien yhteiskunnallisista vaikutuksista. Koko maan tai osavaltioita kattavia seurantatutkimuksia ei ole tiedossa. Pandemian aiheuttamien terveydellisten, taloudellisten ja sosiaalisten haasteiden (ml. sen korostaman epätasa-arvoisen kohtelun) korjaaminen on keskeinen presidenttivaalien teema. Pidemmälle meneviä johtopäätöksiä Yhdysvaltain tulevaisuuden toimintalinjoiksi koronaoloissa ei nyt siis vaalien sekä asian polarisoituneen luonteen vuoksi voi tehdä.

Iso-Britanniassa ei ole julkaistu laajaa yhteiskunnallista vaikutusten arviointia, mutta hallituksen tieteellinen kriisineuvonantajaryhmä analysoi tilannetta suosittaessaan hallitukselle toimenpiteitä.

5 Lopuksi

Tämä on ensimmäinen kaikkien ministeriöiden yhteistyössä kokoama koonti COVID-19-toimien vaikutuksista. Kokonaisarvioinnin käyttötarkoitus on auttaa hallitusta epidemian hallinnan mahdollisesti vaatimien jatkotoimien suuntaamisessa. Painotukset aineiston kattavuudessa vaihtelevat ministeriöiden erilaisten resurssien mukaan toteuttaa arvio toimeksiantajassa.

Suosituksen ja rajoitustoimien vaikutukset on kuvattu kuten ne ovat syyskuussa 2020. Arvio tehtiin aikana, jolloin epidemiatilanne on muutoksessa ja sen ennakoitaan kiihtyvän lähitulevaisuudessa.

Suosituksen ja rajoitustoimien vaikutusten arviointia tullaan jatkamaan säännöllisesti. Arvioinnin toteutustapa täsmentyy ja kehittyy seuraavien arviointikierrosten myötä. Tulevilla arviointikiirroksilla tavoitteena on arvioida alueellisten rajoitustoimien vaikutuksia ja vahvistaa aineiston kattavuutta, esimerkiksi tutkimusyhteisön ja muiden mahdollisten sidosryhmien tietoa hyödyntämällä.

Lähteet

Ministeriöitten omien tilastojen ja tietolähteiden lisäksi vaikutusarvioinnissa käytetyt lähteet

Adams-Prassl, A. et al. (2020) Inequality in the Impact of the Coronavirus Shock: Evidence from Real Time Surveys. *Journal of Public Economics* 189. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104245>

Angelucci, M., Angrisani, M., Bennett, B., Kapteyn, A. & Schaner, S. (2020) Remote Work and the Heterogeneous Impact of COVID-19 on Employment and Health. IZA DP No. 13620. Discussion paper series. IZA Institute of Labour Economics. [18.9.2020] <http://ftp.iza.org/dp13620.pdf>

Bernstein, E., Blunden, H., Brodsky, A., Sohn, W. & Waber, B. (2020) The Implications of Working Without an Office. [18.9.2020] *Harvard Business Review*. <https://hbr.org/2020/07/the-implications-of-working-without-an-office>

Brynjolfsson, E., Horton, J. J., Ozimek, A., Rock, D., Sharma, G. & Yi TuYe, T. (2020) Covid-19 and remote work: an early look at us data. Nber working paper series. National bureau of economic research. [18.9.2020] <https://www.nber.org/papers/w27344.pdf>

Chu DK, Akl EA, Duda S, Solo K, Yaacoub S, Schunemann HJ, et al. (2020) Physical distancing, face masks, and eye protection to prevent person-to-person transmission of SARS-CoV-2 and COVID-19: a systematic review and meta-analysis. *Lancet*. Jun 27; 395(10242):1973-87. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)31142-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)31142-9)

Cornelia Betsch, Lars Korn, Philipp Sprengholz, Lisa Felgendreff, Sarah Eitze, Philipp Schmid, Robert Böhm. (2020) Social and behavioral consequences of mask policies during the COVID-19 pandemic. *Proceedings of the National Academy of Sciences* Sep 2020, 117 (36) 21851-21853; DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.2011674117>

Covid-19 and remote work in Finland. Survey of remote work in Finland. <https://cocodigiresearch.com/covid-19-and-remote-work-in-finland/>

Cox, J. et al. (2020) What Explains the COVID-19 Stock Market? NBER Working Paper No. 27784 (September 2020) DOI: 10.3386/w27784 <https://www.nber.org/papers/w27784>

Digiajan työelämä – työolotutkimuksen tuloksia 1977–2018. Helsinki: Tilastokeskus. [18.9.2020] https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytym_1977-2018_2019_21473_net.pdf

Eduskunnan oikeusasiamiehen päätös 18.6.2020: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3232/2020>

Eduskunnan oikeusasiamiehen päätös 7.9.2020: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3787/2020>

Eurofound (2020) Living, working and COVID-19. First findings – April 2020. [18.9.2020] https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20058en.pdf

Eurofound (2020) Telework ability and the COVID-19 crisis: a new digital divide? JRC Working Papers Series on Labour, Education and Technology 2020/05. [18.9.2020] <https://www.regionalstudies.org/wp-content/uploads/2020/08/Teleworkability-and-the-COVID-19-Crisis-A-New-Digital-Divide.pdf>

European Centre for Disease Prevention and Control. ECDC:n seurantatieto koronaviruksen rajat ylittävästä leviämisestä. <https://www.ecdc.europa.eu/en/covid-19-pandemic>

European Centre for Disease Prevention and Control. <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/rapid-risk-assessment-coronavirus-disease-2019-covid-19-eueea-and-uk-eleventh>

European Commission (2020) How will the COVID-19 crisis affect existing gender divides in Europe? JRC Science for policy report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [18.9.2020] <https://web.ua.es/es/unidad-igualdad/documentos/recursos/guia/how-will-the-covid-19-crisis.pdf>

Fadare, Oluniyi & Okoffo, Elvis. (2020). Covid-19 face masks: A potential source of microplastic fibers in the environment. Science of The Total Environment Volume 737, 1 October 2020, 140279. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.140279>

Farré, L., Fawaz, Y., Gonzalez, L. & Graves, J. (2020) How the COVID-19 Lockdown Affected Gender Inequality. <https://ideas.repec.org/p/iza/izadps/dp13434.html>

Fisayo T. & Tsukagoshi S. (2020) Three Waves of the COVID-19 Pandemic. Postgraduate Medical Journal. DOI: <http://dx.doi.org/10.1136/postgradmedj-2020-138564>

Google trends. Search term 'lennot' <https://trends.google.com/trends/explore?geo=FI&q=lennot>

Google. (2020) Covid-19 – Muutokset ihmisten liikkumisessa -raportit. <https://www.google.com/covid19/mobility/>

Goolsbee, A. & Syverson, C. (2020) Fear, Lockdown, and Diversion: Comparing Drivers of Pan-demic Economic Decline 2020. NBER Working Paper No. 27432 (June 2020). <https://www.nber.org/papers/w27432>

Helsingin Uutiset. Valtaosa HSL:n matkustajista haluaa, että joukkoliikenteessä käytetään maskia, mutta tämä näkyy käytännössä huonosti. 16.9.2020. <https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/3105326>

Helsinki Graduate School of Economics tiedote. <https://www.aalto.fi/fi/uutiset/helsinki-gsen-tilannehuone-heinakuun-2020-palkkasumma-jo-viime-vuoden-tasolla>

Helsinki Graduate School of Economics/Tilannehuone 10.9.2020: <https://www.helsingigse.fi/covid19-data-fi/tilannehuoneen-raportti-10-9-2020-viimeisimmat-kehityskulut-tyomarkkinoilla-kotitalouksissa-ja-yrityksissa/>

Horeca-rekisterin tilastot ravintoloiden ja hotellien asiakasmääristä. <https://www.taloustutkimus.fi/tuotteet-ja-palvelut/horeca-rekisteri.html>

HS-gallup. Helsingin Sanomien teettämä kysely, syyskuu 2020. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006633971.html>

HSL:n asiakaskysely elokuu 2020. https://www.hsl.fi/sites/default/files/uploads/asiakaskyselyn_tuloksia_elokuu_2020.pdf

Hupkau, C. & Petrongolo, B. (2020) Work, care and gender during the Covid-19 crisis. CEP COVID-19 ANALYSIS. Paper No.002. Centre for Economic performance. The London school of economics and political science. [18.9.2020] http://eprints.lse.ac.uk/104674/3/Petrongolo_work_care_gender_during_covid_19_crisis_published.pdf

Johnston, R., Mohammed, A., & Van der Linden, C. (2020). Evidence of Exacerbated Gender Inequality in Child Care Obligations in Canada and Australia during the COVID-19 Pandemic. *Politics & Gender*, 1-16. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1743923X20000574>

Johnston, R., Mohammed, A., & Van der Linden, C. (2020). Evidence of Exacerbated Gender Inequality in Child Care Obligations in Canada and Australia During the COVID-19 Pandemic. *Politics & Gender*, 1-16. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1743923X20000574>

Julkiset työ- ja elinkeinopalvelut. TE-hallinnon työnvälitystilasto 3.9.2020. <https://www.temtyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx>

Kohtaamo. 25.5.2020 Työtä voi tehdä monella tavalla – Ohjaamojen toiminta poikkeustilassa. Ohjaamoverkosto, kysely. https://kohtaamo.info/-/tyota-voi-tehda-monella-tavalla-ohjaamojen-toiminta-poikkeustilassa?fbclid=IwAR0y_nSnXo2GXQiBm47a1O-REM-hXTi6bS8SIpc65d7h9GJAFYD5EjK1uxqc

Kozlowski, J. et al. (2020) Scarring Body And Mind: The Long-Term Belief Scarring Effects Of Covid-19. NBER Working Paper No. 27439. <https://www.nber.org/papers/w27439.pdf>

Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa (LIITU) 2020 -tutkimuksen alustavia tuloksia. <https://www.ukkinstituutti.fi/LIITU>

Lehtinen, L. (2020) Neljä iskua asuntomarkkinoille 30 vuodessa – korona voi vaikuttaa kuten finanssi-kriisi. Tieto ja Trendit. Tilastokeskus. [18.9.2020] <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/nelja-iskua-asuntomarkkinoille-30-vuodessa-korona-voi-vaikuttaa-kuten-finanssikriisi/>

Linja-autoliiton jäsenkysely. 21.8.2020. <https://www.linja-autoliitto.fi/wp-content/uploads/2020/08/Linja-autoliitto-TIEDOTE-21.8.2020.pdf>

Mantzari Eleni, Rubin G James, Marteau Theresa M. (2020) Is risk compensation threatening public health in the covid-19 pandemic? *BMJ* 2020; 370 :m2913. doi: <https://doi.org/10.1136/bmj.m2913>

MaRa ry:n jäsenkysely, tiedotteen 10.9.2020 taustamateriaali. <https://www.mara.fi/ajankoh-taista/tiedotteet/2020/maran-jasenkysely-yritysten-ja-tyontekijoiden-nakyma-on-synkka-rajoituksia-on-purettava-ja-maaraaikaiset-arvonlisaverojen-alentamiset-on-toteutettava.html>

Metsähallitus. Tilastot kansallispuistojen käyntimääristä. <https://www.metsa.fi/vapaa-aika-luonnossa/kayntimaarat/>

Moreira, D. N. & Pinto da Costa, M. (2020) The impact of the Covid-19 pandemic in the precipitation of intimate partner violence. *International Journal of Law and Psychiatry*, 71 (July–August 2020), 101606. [18.9.2020]

Nordea koronamittari: Korttimaksujen kasvu pysähtynyt. 16.9.2020 <https://corporate.nordea.com/api/research/attachment/118697>

Nordea koronamittari: Korttimaksut kääntyneet laskuun. 23.9.2020 <https://corporate.nordea.com/article/60138/koronamittari-korttimaksut-kaeaentyneet-laskuun>

OECD. (2020) Employment Outlook. Worker Security and the COVID-19 Crisis. DOI: <https://doi.org/10.1787/1686c758-en>

OECD. 7.9.2020. OECD policy responses to Coronavirus. Culture shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors. <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/culture-shock-covid-19-and-the-cultural-and-creative-sectors-08da9e0e/>

Paid and Unpaid Work in Spain. IZA Discussion Papers, No. 13434. [18.9.2020] <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/223876/1/dp13434.pdf>

Platt, L. & Warwick, R. (2020) COVID-19 and Ethnic Inequalities in England and Wales. *Fiscal Studies* 41:2, 249-289. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1475-5890.12228>

Poliisihallitus. koronaan liittyviä keskeisiä rikostilastoja, rikosilmiöitä ja niihin liittyviä ohjeita poliisilta. https://www.poliisi.fi/koronaan_varautuminen/rikollisuus

Rajavartiolaitos. Tilastoja rajavartiolaitoksen suoritteista. https://www.raja.fi/prime104_fi.aspx/ajankohtaista/tilastoja

Ruohomäki, V. (2020) Etätyöloikka ja hyvinvointi koronakriisin alussa. Työpoliittinen aikakauskirja 2/2020. [18.9.2020] http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162308/TEM_tyopoliittinen_aikakauskirja_2_2020.pdf

Samuel Clifford, Billy J Quilty, Timothy W Russell, Yang Liu, Yung-Wai Desmond Chan, Carl A B Pearson, Rosalind M Eggo, Akira Endo, CMMID COVID-19 Working Group, Stefan Flasche, W John Edmunds. (2020) Strategies to reduce the risk of SARS-CoV-2 re-introduction from international travelers. Pre-print. medRxiv 2020.07.24.20161281; doi: <https://doi.org/10.1101/2020.07.24.20161281>

Selvitys väestön kasvusojuusten käytöstä COVID-19-epidemian leviämisen ehkäisyssä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:21. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162266/STM_2020_21_R.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Suomen Kuljetus ja Logistiikka SKAL ry. SKAL kuljetusbarometri. <https://www.skal.fi/fi/node/2927>

Sutela, H., Pärnänen, A. & Keyriläinen, M (2019) Digiajan työelämä – Työolotutkimuksen tuloksia 1977-2018. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytym_1977-2018_2019_21473_net.pdf?_ga=2.180252455.202272827.1575965627-1809327973.1574686842

Taksiliitto. Tiedote 3.4.2020. Taksiliiton kysely yrittäjille- <https://www.taksiliitto.fi/taksiyrittajat-ovat-todellisessa-ahdingossa/>

Tapahtumateollisuus. Tiedote 4.9.2020. Tapahtumateollisuus luovutti elinkeinoministerille esityksensä tapahtuma-alan tuesta. <https://www.tapahtumateollisuus.fi/ajankoh- taista/2020/09/tapahtumateollisuus-luovutti-elinkeinoministerille-esityksensa-tapahtuma- alan-tuesta/>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. THL:n seurantatiedot sairastuneiden ja altistuneiden määräästä, tartunnanjäljityksestä, testauksesta ja joukkoaltistustilanteista ravitsemusliikkeissä. <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/ajankohtaista/ajankohtaista-koronaviruksesta-covid-19/tilannekatsaus-koronaviruksesta>

Tilastokeskus. 2020. Parisuhdeväkivallasta tehdyt ilmoitukset lisääntyivät kevään aikana. <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/parisuhdevakivallasta-tehdyt-ilmoitukset-lisaan- tyivat-kevaan-aikana/>

Tilastokeskus/Kulttuuritilaston taulukkopalvelu: https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkai- sut/kulttuuritilasto/html/suom0010.htm

Tilastokeskus. Ajankäyttötutkimus 2009. [18.9.2020]
https://www.stat.fi/til/akay/2009/06/akay_2009_06_2014-02-06_fi.pdf

Tilastokeskus: Talouden tilannekuva 25.9.2020. <http://www.stat.fi/ajk/koronavirus/koronavi- rus-ajankohtaista-tilastotietoa/miten-vaikutukset-nakyvat-tilastoissa/talouden-tilanne- kuva#yritykset>

Traficom Liikenne- ja viestintävirasto. Traficomien teleoperaattoridatat. <https://www.tra- ficom.fi/fi/tilastot>

Tulli. Tullin raportti Ahvena:n tietopyyntöön 21.9.2020 "Koronaepidemian vaikutukset rikolli- suustilanteeseen ja viranomaisten toimintakykyyn Tullin toimialalla".

Työterveyslaitos. Miten Suomi voi? – seurantatutkimus (2020). [18.9.2020]
<https://www.ttl.fi/tutkimushanke/miten-suomi-voi/>

Valtion liikuntaneuvosto. (2020) Koronapandemian akuutit vaikutukset liikuntatoimialaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2020:1. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/lausunnot-ja-julkaisut/koronapandemian-akuutit-vaikutukset-liikuntatoimialaan/>

Valtioneuvoston julkaisuja 2020:14. Koronapandemian vaikutukset kulttuurialalla: Raportti kyselyn vastauksista. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-902-8>

Valtioneuvoston julkaisuja 2020:23. Koronapandemian vaikutukset kuntien kulttuuritoimintaan. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-895-3>

Valviran ja avien ohjauskirje 2.9.2020: https://www.valvira.fi/documents/14444/326610/Perusoikeudet_ohje.pdf/a67c563a-6f1b-eb56-c14b-42d09f6819b1?t=1599048634739

Vero. Tulorekisteri. <https://www.vero.fi/tulorekisteri/>

World Health Organisation. (2019) What is the role of the arts in improving health and well-being? Evidence Network synthesis report 67. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf>.

Liitteet

Nostot ministeriöiden toimittamista vaikutusarvioinneista toimien ja näkökulmien mukaan.

Suositus tai rajoitustoimi	Terveydelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	Taloudelliset vaikutukset	Perusoikeudelliset vaikutukset
1. Testaa, jäljitä, eristä, hoida	<ul style="list-style-type: none"> Tehostettu testaus ja tartunnanjäljitys on toiminut hyvin kevään ja kesän 2020 aikana Testauskapasiteettia on lisätty merkittävästi Lisääntynyt testaus hankaloittaa kuitenkin muun mikrobiologisen diagnostiikan toteuttamista 	<ul style="list-style-type: none"> Eristämiseen ja karanteeneihin liittyviä ohjeistuksia on koettu epäselviksi mikä on kuormittanut työntekijöitä Tutkimuksen mukaan koronaviruspandemian kaltaisissa kriiseissä vähemmistöt kärsivät suhteellisesti valtaväestöä enemmän 	<ul style="list-style-type: none"> Testaaminen on kallista, toisaalta myös työntekijöiden eristäminen tulee työnantajille kalliiksi Lisääntynyt testaus nostaa kuntien kustannuksia Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusten eristys- ja karanteenitilojen toteuttamisesta kustannuksia n 3 milj euroa vuonna 2020 	
2. Fyysisen etäisyyden ylläpito ja yskimishygienia	<ul style="list-style-type: none"> Kansainvälisen tutkimuksen mukaan vähentänyt uusien koronatapausten ilmaantuvuutta Osin vähentänyt ryhmä- ja höytyliikuntaa, toisaalta lisännyt ulkoilua ja luonnossa liikkumista Liikkumisen vähentymiseen saattaa vaikuttaa enemmän ihmisten omat käyttäytymismallit kuin viranomaisten suositus pitää fyysistä etäisyyttä 	<ul style="list-style-type: none"> Vaikeuttanut viranomaisasiointia, vaikutukset kohdistuvat ja kertautuvat erityisesti jo entuudestaan heikommassa asemassa oleville Tutkimusten mukaan eristystoimet ovat saattaneet lisätä naisten hoivavastuita ja muuttaneet kotitöiden jakautumista perheissä Ulkoilu on lisääntynyt merkittävästi 	<ul style="list-style-type: none"> Kustannuksia erityisistä tilajärjestelyistä turvavälien mahdollistamiseksi Tulonmenetyksiä erityisesti liikuntayrityksille sekä yhdistystoiminnalle Muuttanut suomalaisten lomailua ja lisännyt kesämökkien kauppaa 	<ul style="list-style-type: none"> Tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden siirtyminen tulevaan ajankohtaan. Viivästyttänyt lyhyiden vankeusrangaistusten täytäntöönpanon aloittamista.

Suositus tai rajoitustoimi	Terveydelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	Taloudelliset vaikutukset	Perusoikeudelliset vaikutukset
3. Etätyön suosittaminen	<ul style="list-style-type: none"> Etätyö on vähentänyt ihmisten liikkumista ja kontakteja ja siten vähentänyt viruksen leviämistä Sairauspoissaolot ovat laskeneet valtiolla yli kolmasosan huhtikuussa 2020 Etätyön lisääntymisellä on merkittäviä positiivisia vaikutuksia lisääntyneen vapaa-ajan ja mahdollisuuden yhteen sovittaa työtä ja perhettä paremmin Etätyön kielteiset vaikutukset liittyvät usein huonoon ergonomiaan 	<ul style="list-style-type: none"> Poliisin kotihälytystehtävien määrä on kasvussa Väkivaltarikoksia epäillään jäävän ilmoittamatta Mahdollisuudet etätyöhön jakaantuvat epätasaisesti Kasvokkaisen palvelun vähentyminen on heikentänyt sitä tarvitsevien asemaa 	<ul style="list-style-type: none"> Etätyön vaikutukset joukkoliikenteeseen ovat merkittäviä Työmatkustamisen vähentynyt ja siirtyminen etäyhteyksiin tuonut säästöjä Yritykset ovat säästäneet myös tilakustannuksissa Henkilöstön digivalmiudet ovat parantuneet ICT-menoissa on kasvua 	<ul style="list-style-type: none"> Tuomioistuinten asioiden käsittelyaikojen piteneminen vaarantaa ihmisten perusoikeuksia
4. Kasvomaskisuositus	<ul style="list-style-type: none"> Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan THL:n suosituksen vaikutuksia suomalaisessa väestössä ei voida tällä hetkellä (syyskuu 2020) vielä arvioida Maskin käyttö julkisessa liikenteessä oli elo-syyskuussa melko alhaista (VR 20–30 %, HSL 30–40 %) 		<ul style="list-style-type: none"> Maskinkäytön kustannukset kohdistuvat erityisesti julkisia liikennevälineitä käyttäviin pienituloisiin Suojavälineiden puute on vaikeuttanut joitakin viranomaistoimintoja Kotimaisen suojaväline tuotannon kautta uusia liiketoimintamahdollisuuksia 	
5. Ikääntyneiden ja riskiryhmien suojaamisen tehostussuositus vierailujen rajoittamisesta	<ul style="list-style-type: none"> Vierailujen rajoittaminen on vähentänyt laitoshoidon koronaepidemiaita ja kuolleisuutta 	<ul style="list-style-type: none"> Vierailujen rajoittamisessa ei ole huomioitu riittävästi sosiaalihuollon erityistilanteita 	<ul style="list-style-type: none"> Turvalliset tapaamisjärjestelyt ovat aiheuttaneet kustannuksia 	

Suositus tai rajoitustoimi	Terveydelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	Taloudelliset vaikutukset	Perusoikeudelliset vaikutukset
<p>6. Poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin siirtyminen perusopetuksessa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kevään etäopetusjärjestelyt vähensivät altistustilanteita • Tutkimustieto viittaa siihen, että peruskoulujen täysimittaisen sulkemisen terveydelliset hyödyt eivät korvaa oppiselle ja hyvinvoinnille aiheutettuja haittoja • Etäopetus lisäsi nuorten fyysisen aktiivisuuden polarisaatiota 	<ul style="list-style-type: none"> • Tutkimuksen mukaan etäopetukseen siirtyminen syvensi hyvinvointieroja oppilaiden välillä • Etäopetuksesta kärsivät eniten haavoittuvassa asemassa olevat kuten turvapaikanhakijalapset • Etäopetus kuormittaa perheiden jaksamista 	<ul style="list-style-type: none"> • Etäopetuksessa olevien oppilaiden tuen ja oppilashuollon tarve voi kasvaa 	
<p>7. Ravitsemisliikkeiden aukiolon, anniskeluajan ja asiakaspaikkamäärän rajoittaminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ravintolaympäristössä on lisääntynyt joukkoaltistumisriski 	<ul style="list-style-type: none"> • Pahoinpitelyt ravintoloissa vähenivät, kotihälytystehtävät kasvoivat • Asiakasmääriin liittyvät linjaukset ovat näkyneet ohjaamisen tarpeena viranomaisille tulevissa yhteydenotoissa 	<ul style="list-style-type: none"> • Muutokset ravintola-alalla alkoivat jo ennen hallituksen kehotusta välttää ravintoloissa asioimista • Myynti ravintola-alalla laski radikaalisti keväällä; myynti kotimaisille asiakkaille elpyi heinäkuussa viime vuotta korkeammalle tasolle • Ravintola-alan ammateissa työttömien ja lomautettujen lukumäärä nousi korkeimmillaan nelinkertaiseksi huhtikuussa 2020 verrattuna koronakriisiä edeltäneeseen aikaan. Edelleen syyskuussa 2020 heitä on kaksinkertainen määrä helmikuuhun 2020 verrattuna. • Rajoitustoimenpiteillä voi olla myös positiivisia taloudellisia vaikutuksia kuluttajien luottamuksen kautta 	

VALTIONEUVOSTON KOKONAISARVIO COVID-19-TOIMIEN VAIKUTUKSISTA

Suositus tai rajoitustoimi	Terveydelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	Taloudelliset vaikutukset	Perusoikeudelliset vaikutukset
8. Julkisten tilojen sulkeminen	<ul style="list-style-type: none"> Julkisten tilojen sulkeminen vähentää yleisesti kokoontumista ja sosiaalisia kontakteja 	<ul style="list-style-type: none"> Eriarvoisuuden vahvistuminen viranomaisten kanssa asioinnissa 		
9. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden, oppilaitosten, päiväkotien, asuntojen ja vastaavien tilojen sulkeminen	<ul style="list-style-type: none"> Sulkemiset ovat lakisääteisiä toimenpiteitä (tartuntatautilaki) ja monesti hyvin rajattuja ja kohdennettuja, jolloin myös tehokkaita 	<ul style="list-style-type: none"> Maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden kotoutuminen vaikeutui Sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden sulkeminen voi lisätä muiden sairauksien aiheuttamia vaikutuksia Toisen asteen opetus on voitu järjestää pääsääntöisesti opetussuunnitelman ja tutkintojen perusteiden mukaisesti Korkeakouluissa tutkinto-opiskelijoiden suorittamien opintopisteiden määrä väheni hieman verrattuna viime vuoteen. Alakohtaiset erot ovat suuria: joillain aloilla opintopisteitä suoritettiin enemmän verrattuna viime vuoteen. 	<ul style="list-style-type: none"> Satunnaisten sote-yksiköiden sulkemisten taloudellisia vaikutuksia on vaikea arvioida. Kustannuksia syntyy sulkemisten vuoksi menetettyjen toimintojen kiinni ottamisessa aiheuttaen tuottavuusmenetyksiä ja pitkän aikavälin kustannuksia. Valmistumisessa ja opintojen suorittamisessa voi tulla tietyillä aloilla viiveitä. 	<ul style="list-style-type: none"> Turvapaikanhakijana olevissa eroperheissä lasten tapaamisoikeudet toisen vanhemman kanssa heikentyivät, kun vastaanottokeskus ei voinut tarjota tiloja tapaamisia varten.

Suositus tai rajoitustoimi	Terveydelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	Taloudelliset vaikutukset	Perusoikeudelliset vaikutukset
<p>10. Rajat ylittävän matkustuksen rajoittaminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kokonaisuudessa rajoitus on ollut tehokas toimenpide • Lentokentillä todetuissa seulontatesteissä noin 1 % näytteistä positiivisia • Syyskuussa 2020 uusien tartuntojen painopiste on kääntynyt enemmän Suomessa saatuihin tartuntoihin 	<ul style="list-style-type: none"> • Kansainvälisen yhteistyön rajoitukset vaikuttavat Suomen ulkosuhteiden hoitoon • Kiintiöpakolaisten maahantulo on vaikeutunut • Liikenneyhteyksien puuttuminen on vaikeuttanut laittomasti maassa oleskelevien poistamista • Tullirikollisuus hyödyntää uusia reittejä ja kuljetustahoja, kuten posti- ja rahtiliikennettä • Korkeakouluissa opiskelija- ja henkilöstöliikkuvuus lukuvuodella 2020–2021 jää normaalia matalammaksi • Merkittävät sosiaaliset vaikutukset Suomen ja Ruotsin rajaseudulla 	<ul style="list-style-type: none"> • Suomi on vahvasti vientivetoinen maa. Taloudelliset vaikutukset yrityksiin vaihtelevat toimialoittain ja yrityksittäin. Pääosin vaikutukset ovat kuitenkin haitallisia, niin myös vientiteollisuudelle. • Taloudellisen toimeliaisuuden vähentymiseen vaikuttavat myös yksilöiden käyttäytymisen muutokset, eivät ainoastaan rajoitustoimet. • Useat liikennemuodot autoalasta, meriliikenteeseen ja lentoliikenteeseen ovat kärsineet suuria taloudellisia tappioita ja vaikeuksien odotetaan jatkuvan. • Kausityöntekijöitä on tullut Suomeen alle puolet verrattuna normaalitilanteeseen. Huoltovarmuusaloille ja kausityöhön tulevien lupahakemusten käsittelyn priorisointi on viivästyttänyt muiden hakemusten käsittelyä. • Rajoitustoimen työllisyysvaikutukset vaihtelevat alueittain • Huoltovarmuuden kannalta kriittisillä toimialoilla huoltotoimenpiteitä on jouduttu siirtämään myöhemmäksi 	<ul style="list-style-type: none"> • Suomen kansalaisen perusoikeus lähteä maasta ja palata Suomeen on vaikeutunut liikenneyhteyksien radikaalin vähentymisen vuoksi.

VALTIONEUVOSTON KOKONAISARVIO COVID-19-TOIMIEN VAIKUTUKSISTA

Suositus tai rajoitustoimi	Terveydelliset vaikutukset	Sosiaaliset vaikutukset	Taloudelliset vaikutukset	Perusoikeudelliset vaikutukset
<p>11. Yleisötilaisuuksien kieltäminen ja rajoittaminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Merkittäviä tartuntakejua yleisötilaisuuksista on toistaiseksi vähän 	<ul style="list-style-type: none"> • Osallistumisen vähentyminen taide-, kulttuuri- ja urheilutilaisuuksiin vähentää niiden myönteisiä vaikutuksia osallisuuteen ja hyvinvointiin 	<ul style="list-style-type: none"> • Esittävän taiteen oman tulonhankinnan tuotot jäävät syksyllä 2020 puoleen normaalista syksystä • Työttömien ja lomautettujen määrä taidealan ammateissa on kasvanut huomattavasti. • Joidenkin urheilulajien osakeyhtiömuotoiset seurat ovat merkittävässä taloudellisissa vaikeuksissa • 17 % kongressikeskuksista ja messuista katsoo olevansa konkurssiuhan alla kuuden kuukauden kuluttua 	
<p>12. Julkisten kokoontumisten rajoittaminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yleisötilaisuuksien ja julkisten kokoontumisten kieltäminen ja rajoittaminen vähentävät lähikontaktien määrää ja siten voivat estää altistumisia ja tartuntoja. • Vaikutuksia julkisten tilojen sulkemisen, yleisötapahdemien rajoittamisen ja julkisten kokoontumisten rajoittamisen välillä on vaikea arvioida. 			